

STANY ZJEDNOCZONE AMERYKI

USA, państwo w Ameryce Północnej, nad Oceanem Spokojnym oraz Zatoką Meksykańską i Oceanem Atlantyckim.

Obejmuje stołeczny Dystrykt Kolumbii i 50 stanów, w tym 48 w środkowej i południowej części Ameryki Północnej, oraz Alaskę (północną część Ameryki Północnej) i Hawaje (na Oceanie Spokojnym – 4.000 km od kontynentalnej części USA). W skład USA wchodzi również terytoria zależne: Wyspy Dziewicze (Ameryka Środkowa), Guam, Midway, Samoa Amerykańskie i Wake (Oceania), oraz terytoria stowarzyszone: Portoryko, Federacja Mikronezji, Wyspy Marshalla, Mariany Północne.

Powierzchnia 9,6 mln km² . Ponad 295 mln mieszkańców (2005).

Stolica Waszyngton (607 tys. mieszkańców, zespół miejski 7,7 mln, 2004). 40 zespołów miejskich powyżej 1 mln mieszkańców, największe: Nowy Jork (19,2 mln, 2004), Los Angeles (9,9 mln, 2003), Chicago (9,2 mln, 2000), San Francisco (7 mln, 2003), Filadelfia (6,2 mln, 2003), Detroit (5,5 mln, 2003), Boston (5,9 mln, 2003).

Największe skupiska miast zlokalizowane są na wybrzeżu Oceanu Atlantyckiego (Megalopolis Nowego Jorku), nad Wielkimi Jeziorami (Chicago, Detroit, Cleveland, Pittsburgh) oraz nad Oceanem Spokojnym (Los Angeles, San Francisco, San Diego).

Język urzędowy angielski. Jednostka monetarna 1 dolar = 100 centów.

STANY I ICH STOLICE:

Lp.	Stan	Stolica
1	Alabama	Montgomery
2	Alaska	Juneau
3	Arizona	Phoenix
4	Arkansas	Little Rock
5	Connecticut	Hartford
6	Dakota Południowa	Pierre
7	Dakota Północna	Bismarck
8	Delaware	Dover
9	Floryda	Tallahassee
10	Georgia	Atlanta
11	Hawaje	Honolulu
12	Idaho	Boise
13	Illinois	Springfield
14	Indiana	Indianapolis
15	Iowa	Des Moines
16	Kalifornia	Sacramento
17	Kansas	Topeka
18	Karolina Południowa	Columbia

Lp.	Stan	Stolica
19	Karolina Północna	Raleigh
20	Kentucky	Frankfort
21	Kolorado	Denver
22	Luizjana	Baton Rouge
23	Maine	Augusta
24	Maryland	Annapolis
25	Massachusetts	Boston
26	Michigan	Lansing
27	Minnesota	Saint Paul
28	Missisipi	Jackson
29	Missouri	Jefferson City
30	Montana	Helena
31	Nebraska	Lincoln
32	Nevada	Carson City
33	New Hampshire	Concord
34	New Jersey	Trenton
35	Nowy Jork	Albany
36	Nowy Meksyk	Santa Fe
37	Ohio	Columbus
38	Oklahoma	Oklahoma City
39	Oregon	Salem
40	Pensylwania	Harrisburg
41	Rhode Island	Providence
42	Teksas	Austin
43	Tennessee	Nashville
44	Utah	Salt Lake City

Lp.	Stan	Stolica
45	Vermont	Montpelier
46	Waszyngton	Olympia
47	Wirginia	Richmond
48	Wirginia Zachodnia	Charleston
49	Wisconsin	Madison
50	Wyoming	Cheyenne
51	<i>Dystrykt Kolumbii</i>	Waszyngton

CHICAGO: trzecie pod względem wielkości i zaludnienia miasto w Stanach Zjednoczonych po Los Angeles i Nowym Jorku, nazywane jest często Wietrznym Miastem. To określenie pojawiło się już pod koniec XIX wieku za przyczyną porywistych wiatrów wiejących znad jeziora Michigan. Osadę, usytuowaną u ujścia rzeki Chicago, zarejestrowano dopiero w 1833 roku, a liczyła wtedy 350 mieszkańców. Teraz to piękne rozłożyste miasto, które dzięki zastosowaniu dobrych rozwiązań urbanistycznych nie ma problemów z infrastrukturą jak inne amerykańskie metropolie, np. Los Angeles, czy Nowy Jork. Ład zawdzięcza paradoksalnie pożarowi, który strawił jedną trzecią miasta w 1871 roku. Na zgłiszczach pod koniec XIX wieku zrodziła się szkoła projektowania i technologii budowy wieżowców zwana Chicagowską Szkołą Architektury. Podziwiamy historyczne już dzisiaj budynki projektu Franka Lloyda Wrighta i z przyjemnością patrzymy w górę na supernowoczesne drapacze chmur ze stali, aluminium i szkła z najwyższym do pewnego momentu budynkiem świata 440-metrowym Sears Tower. W Muzeum Historii Naturalnej można zobaczyć największy znaleziony skamieniały szkielet tyranozaura oraz wystawę dziejów, kultury i twórczości Indian obu Ameryk oraz mumie egipskie. Turyści z całego świata zaglądają też do Art Institute z bogatymi zbiorami impresjonistów i Adler Planetarium, najstarszego działającego na świecie muzeum i obserwatorium astronomicznego. Ślady polski : Turyści z Polski obowiązkowo muszą przejść Aleją Solidarności do pomników Tadeusza Kościuszki i Mikołaja Kopernika. Trzeba pamiętać, że to miasto na wschodnim wybrzeżu jest drugim co do wielkości (po Warszawie) skupiskiem Polaków na świecie. Obecnie w Chicago mieszka ok. 950 tys. Polaków Do końca lat 80. XX wieku spora część Polaków w Chicago zamieszkiwała dzielnicę Polish Village, potocznie nazywaną Jackowem od parafialnego kościoła św. Jacka. Nasi rodacy mają swoją telewizję, stacje radiowe, gazety, kluby sportowe, sklepy, restauracje, organizują wiele parad, festiwali, koncertów, propagują naszą kulturę i sztukę za oceanem.

Las Vegas

to miasto znane na całym świecie ze swojej specyfiki i lokalizacji. To centrum światowego hazardu i swobody obyczajów położone jest w stanie Nevadam w samym centrum pustyni, a liczy około 500 tys stałych mieszkańców. Szczególne znaczenie ma Las Vegas Boulevard, a zwłaszcza jego odcinek określany jako The Strip, na którym zlokalizowane są największe kasyna świata, miasto uznawane jest za największą aglomerację powstałą w XX wieku. Las Vegas zostało założone w 1905 roku, a przez ponad sto lat osiągnęło więcej etapów rozwoju, niż niejedno historyczne miasto. Przede wszystkim znamienne jest to, że pomimo lokalizacji na środku pustyni miasto nawiedziły przez ten wiek aż cztery wielkie powodzie. Sprawcą była słynna rzeka Kolorado. Z rzeką związany jest też inny fakt historyczny, jakim jest wybudowanie grawitacyjno-tukowej, betonowej zapory wodnej określanej, jako Zapora Hoovera. Dzięki niej miasto otrzymało źródło taniej energii, oraz sztuczne jezioro. Kolejnym istotnym dla miasta faktem była legalizacja hazardu w 1931 roku. To ona właśnie zdecydowała o tempie rozwoju :as Vegas. Pozostałe daty historyczne związane są z powstawaniem kolejnych kasyn i luksusowych hoteli. Miały tu również miejsce dwa wielkie pożary w lipcu 1960 roku hotelu The El Rancho i w listopadzie 1980 roku MGM Grand Hotel. Erę wielkich kasyn rozpoczęło otwarcie w 1989 roku kasyna The Mirage. Również w Las Vegas miał miejsce zamach na Tupaca Shakura, uznawanego za najlepszego rapera świata. Okolice Las Vegas to także słynna Strefa51 i tereny prób nuklearnych. Las Vegas Strip to 7 kilometrów innej znanej ulicy - Las Vegas Boulevard. Jest to odcinek szczególny, bo właśnie tutaj mieści się większość miejskich kasyn decydujących o charakterze tego miasta. Każdej nocy przepływają tutaj miliony dolarów przez stoły do gry, ruletki i automaty. Poza kasynami są tu także hotele, restauracje, galerie sztuki, parki rozrywki, obiekty sportowe, ślubne kaplice, które znajdują się przy każdym kasynie. Ze względu na bardzo liberalne prawo stanowe w tym zakresie, Las Vegas znane jest z szybkich uroczystości ślubnych. Można na miejscu kupić, obrączki, sukienkę ślubną, a nawet wynająć świadków.

Los Angeles (Miasto Aniołów)

Samo liczy ponad 4 mln mieszkańców, ale cała miejska aglomeracja, to aż 15 mln osób. Położenie Los Angeles jest niezwykle atrakcyjne, co zapewnia dostęp do Oceanu Spokojnego oraz górzyste ukształtowanie terenu. Sam styl miasta

doskonale pokazuje klasyczny film "Bullit", a zwłaszcza scena pościgu po karkołomnych muldach ulicznych, wąskich uliczkach na wzgórzach, wśród tropikalnej zieleni i typowej miejskiej zabudowy. Los Angeles to także wielkie centrum filmowe i kulturalne, ogromny ośrodek przemysłowy i jeden z największych portów morskich na świecie. Mają tutaj też swoje siedziby największe korporacje USA związane z przemysłem naftowym, kosmicznym i energetycznym. Rozciąga się na wzgórzu Sister Elsie, na wysokości ponad 1500m n.p.m. Los Angeles uznaje się za najniebezpieczniejsze miasto świata z powodu gangów i poziomu przestępczości. Los Angeles, to również miasto smogu. Ze względu na ukształtowanie powierzchni, tak urokliwe dla turystów, nie ma tu dobrej cyrkulacji powietrza, a rozwinięty przemysł i rosąca wciąż liczba samochodów powodują powstawanie trującej mgły. Los Angeles to trzęsienia ziemi, spowodowane uskokiem San Andreas. Jest ich około 2-3 rocznie a co kilkanaście lat zdarza się jedno na tyle silne, aby spowodować wielomilionowe straty. Pomimo to Miasto Aniołów przyciąga specyficzną magią i wieloma atrakcjami, z których najważniejszą jest chyba niezmienna piękna pogoda.

Nie ma chyba takiej osoby, która nie słyszała o Disneylandzie czy Rodeo Drive. Oba te miejsca nierozdzielnie są związane z miastem. Warto tu również zajrzeć do bogatych dzielnic. Ukryte za wysokimi płotami w obfitej zieleni posiadłości Beverly Hills czy egzotycznego Malibu nie błyszczą bogactwem zewnętrznym, ale są raczej przykładem poszukiwania intymności i spokoju. Odmienny charakter ma słynna ulica Rodeo Drive, na której zgromadziły się chyba wszystkie najbogatsze sklepy świata. Niewielu stać tam na zakupy, ale można pooglądać wystawy pełne luksusowych ubrań czy gadżetów. Dla amatorów wypoczynku najważniejsza będzie dzielnica Santa Monica i leżące tam przepiękne plaże. Wzdłuż wybrzeża ciągnie się również spacerowa promenada, na której kwitnie życie artystyczne. Szczególnym miejscem jest Okręgowe Muzeum Sztuki, zawierające kolekcje niezwykle cennych masek prekolumbijskich oraz zachwycający pawilon japoński.

Dla wielu przyjeżdżających do Los Angeles miasto to kojarzy się przede wszystkim z filmem i produkcją artystyczną. Centrum, w którym gromadzą się wszystkie studia filmowe jest Burbank, choć powszechnie uznawanym symbolem jest raczej Hollywood. W Burbank znajdują się największe amerykańskie wytwórnie, takie jak Universal, Warner Bros czy NBC. Poza produkcją nie dzieje się tu nic szczególnego, dlatego to właśnie Hollywood przyciąga turystów, jako miejsce symboliczne, choć trudno tu zobaczyć dziś gwiazdę. **Hollywood** to najbardziej znana na świecie miejska dzielnica, która wchodzi w skład Los Angeles. Swoją sławę zawdzięcza rozwojowi przemysłu filmowego i zlokalizowanej tu większości znanych wytwórni filmowych, jednak realizuje się tu obecnie zaledwie niektóre z filmowych działań wstępnych, takich, jak pisanie scenariuszy czy wykonywanie studyjnych montaży. Kodak Theatre - miejsce oskarowych gal w Hollywood. Hollywood Boulevard - najświetniejsza ulica w dzielnicy filmowej.

MIAMI

- turystyczna stolica Florydy, a zarazem najpiękniejsze, najczystsze i najbardziej czarowne miasto USA. Jest miastem gęsto zaludnionym i najbardziej wysuniętym na południe. Otacza je woda i dzięki niej Miami zasłużyło na miano najświetniejszego kąpieliska w Stanach. Rozświetlone dzięki takim filmom, jak "Policjanci z Miami" i serii "CSI Kryminalne zagadki Miami" stało się miastem o światowej sławie. Turystyka jest podstawą gospodarki, ale również rozwija się tu przemysł spożywczy i metalowy, a szczególną rolę odgrywają porty: morski i lotniczy - będące ważnym punktem komunikacji towarowej z Ameryką Łacińską. Swoje istnienie Miami zawdzięcza Fidelowi Castro, który objął władzę na Kubie zmuszając tysiące emigrantów do ucieczki za wielką wodę. Atrakcje

Centralną częścią aglomeracji jest słynne na cały świat Miami Beach. Początkowo niewielka farma rozrosła się do dużego kurortu z fantastycznymi hotelikami w stylu art deco i słynną dzielnicą South Beach. Hoteliki zawdzięczają swoje istnienie Barbarze Capitan, która nie pozwoliła na zniszczenie budynków, rozpadających się powoli po wielkim huraganie. Odnowiono i przekazano do użytku około 150 obiektów. Niektóre zostały odbudowane od podstaw. Centrum South Beach jest Ocean Drive - deptak skupiający wszystkie elementy nocnego życia dzielnicy.

Zupełnie odmiennym miejscem jest Little Havana - dzielnica emigrantów kubańskich, którzy stanowią blisko 50% społeczności miasta. Mała Hawana jest enklawą, której część mieszkańców nie opuszcza nigdy w życiu. Jest tu w pełni zachowany klimat stolicy Kuby, z charakterystycznym budownictwem, językiem i kulturą. Coral Gables to dzielnica w stylu hiszpańskim, z szerokimi alejami i arkadowymi domami.

NOWY JORK

wielkie miasto wielkiej Ameryki. Liczy 8 milionów mieszkańców. Leży przy ujściu rzeki Hudson do Oceanu Atlantyckiego na wyspach Manhattan, Long Island, Staten Island i kilkunastu mniejszych oraz częściowo na kontynencie. Stanowi centrum największej aglomeracji miejskiej w USA. Jest centrum światowego handlu i finansów, życia politycznego (od 1946 r. siedziba ONZ), komunikacji, sztuki, rozrywki oraz mody. Ze względu na siedziby jest centrum krajowych sieci radiowych i telewizyjnych oraz największych agencji reklamowych. Nowy Jork jest sercem amerykańskich mass mediów, a większość głównych wydawnictw w kraju jest ulokowana właśnie tu (głównie na Manhattanie). Nowy Jork to także ogromny węzeł komunikacyjny: międzynarodowe porty lotnicze; jeden z największych portów morskich świata; węzeł kolejowy i drogowy (krzyżuje się tu 8 międzystanowych autostrad); metro nowojorskie – jest drugą po londyńskim metrze najdłuższą siecią metra na świecie (1 056 km). Miasto jest największym ośrodkiem kulturalno-naukowym Stanów Zjednoczonych, centrum życia artystycznego i mody. Działają tu liczne instytucje rozrywkowe i studia nagraniowe, m.in. Time Warner, Madison Square Gardens, Paramount Pictures i Sony Pictures; instytucje artystyczne znane na całym świecie (Metropolitan Opera, New York City Ballet, NY Philharmonic-Symphony Orchestra i inne); słynne muzea (Metropolitan Museum of Art, Frick Collection, Cloisters, Brooklyn Museum i inne). Większość instytucji rozrywkowych i teatrów skupia się w okolicach Times Square, przede wszystkim na Broadwayu.

Biblioteka publiczna NY jest jedną z najlepszych tego typu placówek naukowych na świecie. W Nowym Jorku znajdują się liczne wyższe uczelnie, m.in. założony w 1754 r. University Columbia; City University of New York z 1847 r.; Fordham Univ. z 1847 r., Rockefeller Univ. i inne.

Historia

Początki historii tego terenu sięgają roku 1524, kiedy ziemie te odkrył Giovanni Verrazano. W 1614 roku Holendrzy założyli tutaj kolonię handlową i nazwali ją Nowy Amsterdam, a całą kolonię Nowe Niderlandy. Odkupili oni to miejsce za parę paciorków i błyskotek od Indian. Rozwój przebiegał intensywnie, lecz dość chaotycznie i bez większego planu. Dlatego w 1664 roku właściwie bez żadnych problemów ziemie te przejęli Anglicy. Kolejne lata przynoszą konflikty i wojny Anglików, Francuzów i Indian pomiędzy sobą. W efekcie końcowym w 1785 roku Anglicy opuszczają miasto i staje się ono stolicą Stanów Zjednoczonych. W latach 1781-1800 gwałtownie wzrosła liczba ludności w Nowym Jorku, który stał się największym miastem amerykańskim. Przed 1816 r. miasto umocniło swoją pozycję handlową i gospodarczą, a w 1825 r. wraz z otwarciem kanału Erie stało się głównym ośrodkiem prawnym, ubezpieczeniowym i produkcyjnym USA. W połowie XIX w. nowojorski port przyjmował więcej pasażerów i towarów niż wszystkie pozostałe porty w kraju łącznie. W czasie amerykańskiej wojny secesyjnej (1861-1865) w Nowym Jorku doszło do gwałtownych rozruchów, wywołanych przez zubożałych irlandzkich emigrantów, protestujących przeciwko nowemu sposobowi powoływania mężczyzn do wojska.

XX wiek

Po wojnie przyłączono do miasta Brooklyn, Bronx, Queens i Staten Island. Rozpoczęto intensywną rozbudowę infrastruktury, tj. mosty, kolej podziemna i parki. W 1929 r. to właśnie krach na giełdzie w Nowym Jorku zapoczątkował wielki światowy kryzys gospodarczy. Mimo kryzysu miasto przeżywało okres gwałtownej rozbudowy, głównie dzięki funduszom gospodarczym Nowego Ładu. W międzyczasie oddawano do użytku wspaniałe budowle, które swoją konstrukcją i nowatorstwem technicznym zadziwiała świat, m.in. wieżowiec Chryslera, tunel Holland, czy w 1931 r. najwyższy wówczas na świecie wieżowiec Empire State (102 kondygnacje), zdekonstruowany dopiero w 1973 r., jako najwyższa budowla w mieście przez wieżowce, World Trade Center. Po II wojnie światowej wraz ze wzrostem liczby ludności zaczęły narastać niepokoje społeczne, nastąpił spadek produkcji i zatrudnienia, miasto borykało się z konfliktami rasowymi i przestępczością. Na początku XXI w. oczy całego świata były skierowane właśnie na Nowy Jork, gdzie 11 września 2001 r. przeprowadzono zamach terrorystyczny na World Trade Center, wskutek którego zginęło około 3 tys. ludzi, w tym 343 strażaków i zniszczony został cały kompleks WTC. Lecz takie miasto jak Nowy Jork zawsze wraca do formy. Obecnie jest on kulturalnym i finansowym centrum USA, zamieszkiwanym przez miliony ludzi różnej narodowości, poglądów kulturowych i politycznych, koloru skóry oraz różnych wyznań religijnych. To miasto, o którym się mówi „Stolica Świata”, bo Nowy Jork nie jest zwyczajnym amerykańskim miastem - jest on układanką, którą zespalają Narody Świata.

Dziś Nowy Jork to kulturalne, finansowe centrum Stanów Zjednoczonych, na które składają się ludzie bez mała z całego świata. Co wpływa na jego specyfikę i rozwój. Miasto podzielone jest na 5 głównych dzielnic: Manhattan, Bronx, Brooklyn, Queens oraz Staten Island. Manhattan to biznesowe centrum miasta, najbardziej zaludniona dzielnica. Tutaj też znajduje się słynna Central Park. Brooklyn to dzielnice mieszkaniowe, Bronx - „kolebka” hip-hopu i miejsce zamieszkania czarnoskórych mieszkańców. Queens to dzielnica imigrantów. Staten Island to podmiejska dzielnica, zamieszkaana głównie przez dla bogatych nowojorczyków. Zabytki Nowego Jorku pochodzą głównie z XVIII - kościoły St. Paul's Chapel, St. Mark's-in-the Bouwerie i XIX wieku- ratusz, Trinity Church, National Academy of Design, katedra protest. St. John's the Divine, New York Public Library. Jest to więc raczej miasto zdecydowanie bardzo współczesne. Central Park jest ulubionym miejscem spędzania wolnego czasu. Nie tylko wnosi on sporo zieleni do całkowicie zurbanizowanej przestrzeni miasta, ale też stanowi centrum życia kultury niezależnej. Można się tu rozkoszować twórczością utalentowanych muzyków, aktorów, tancerzy, malarzy, dzielących się swoim talentem z przygodną publicznością. Każdy odkrywca parku może wziąć udział w jego życiu, np. uczestnicząc w spontanicznych kursach tańców latynoamerykańskich. Park istnieje od początku miasta, ale jego znaczenie przerasta oczekiwania nawet samych Nowojorczyków. Piąta Aleja jest swoistym symbolem nowojorskiego bogactwa. Znajdują się tu liczne, bardzo ekskluzywne sklepy dla każdego klienta, nawet o bardzo wyrafinowanym guście. Znajduje się tu też słynny Rockefeller Center - budynek będący przykładem najdoskonalszych na świecie rozwiązań urbanistycznych, choć istnieje już ponad 70 lat.

Statua Wolności

Ten monumentalny posąg jest symbolem wolności Nowego Jorku i całych Stanów Zjednoczonych. Wzniesiony we Francji w latach 1884-1886 według projektu francuskiego rzeźbiarza Federica Augusta Bartholdiego. Konstrukcja jest dziełem Gustawa Eiffla, natomiast postument - Richarda Morrisa Hunta. Był darem przekazanym przez rząd francuski dla USA jako symbol upamiętniający wojnę o niepodległość tego kraju. Powstał w Paryżu, następnie rozebrany na części popłynął do Nowego Jorku i spoczął w zatoce na Wyspie Wolności. Pomnik przedstawia postać kobiety, która w prawej dłoni trzyma pochodnię, natomiast w lewej tablicę z datą uzyskania niepodległości przez kraj, czyli 4 lipca 1776 roku. Statua Wolności jest uznana za narodowy pomnik Stanów Zjednoczonych a także objęta ochroną UNESCO - w 1984 roku została wpisana na listę światowego dziedzictwa tej organizacji międzynarodowej.

Empire State Building został wybudowany na miejscu dawnego Waldorf Astoria Hotel, na piątej alei przy 34 ulicy. Był najwyższym budynkiem świata przez ponad 40 lat. W roku 1973 wyprzedził go World Trade Center, który także stanął w

Nowym Yorku. Budynek ma 102 piętra, które wznoszą się na wysokość 381 m. Całkowita wysokość wraz z wieżą telewizyjną wynosi 449 m. W budynku organizowane są zawody Empire State Building Run-Up polegające na pokonaniu 86 pięter, czyli 1576 stopni w jak najkrótszym czasie. Rekord ustanowił w 2003 roku Paul Crake i wynosi on 9:33.

Central Park.

Centrum nowojorskiego Manhattanu stanowią tereny rekreacyjne i wypoczynkowe dla mieszkańców, turystów, dorosłych i dzieci. Ze względu na swoje właściwości i charakter jakiegoś służy, nazywany jest „płucami miasta”. Central Park został założony w drugiej połowie XIX wieku na bagnistych terenach, w miejscu wówczas mało zaludnionym. Sama budowa parku trwała kilkanaście lat, zatrudniając przy tym prawie 20 tysięcy robotników. Przekształcenie tych podmokłych terenów w obszar nadający się do użytku wymagało ogromnych nakładów pracy ludzkiej i środków finansowych. Utworzono łąki, wzgórze, korty tenisowe, ścieżki rowerowe i dla pieszych, wykonano nasadzenia tysięcy drzew i krzewów, które dzisiaj przysłaniają mury wieżowców. Miejsce to stało się oazą spokoju, relaksu i medytacji dla mieszkańców Nowego Jorku, pełno tu różnych skałek, pagórków, strumieni i mostków. Nie zapomniano o najmłodszych – dzieci mogą korzystać z licznych placów zabaw. Na terenie Central Parku znajdują różne atrakcje w postaci zoo oraz atrakcyjnych rzeźb. Wielbiciele Szekspira mają możliwość oglądania jego dzieł podczas letnich przedstawień wystawianych przez Delacorte Theatre. Wspaniałe warunki wypoczynku nie tylko letniego stwarzają sztuczne lodowiska. Na podziw zasługuje monumentalny pomnik króla Władysława Jagiełły, zlokalizowanego blisko Stawu Żółwiowego.

Times Square - plac znajdujący się na skrzyżowaniu dwóch ulic Nowego Jorku: Broadway i siódmej alei, rozciągający się aż do 42 i 47 ulicy na Manhattanie. Pełni podobną funkcję jak Plac Czerwony w Moskwie, Pola Elizejskie w Paryżu czy Trafalgar Square w Londynie. Times Square jest jedną z ikon Nowego Jorku oraz centrum światowego handlu oraz mody. Ponadto plac ten słynie z dużej ilości światła. Times Square składa się z budynków pomiędzy 7 i 9 aleją i 39 a 52 ulicą i uzupełnia zachodnią część handlową centrum Manhattanu.

Most Brookliński to jedna z największych atrakcji łącząca nowojorskie dzielnice, które dzieli rzeka East River. Jest jednym z najstarszych i najdłuższych mostów wiszących na świecie. Jego długość wynosi 1834 metry, ma 84 metry wysokości oraz 26 metrów szerokości. Od tafli wody dzieli go wysokość 41 metrów. Ogromną stalową masę podtrzymują 4 – 40 centymetrowe kable, których długość przekracza 1000 metrów. Pod wodą zakotwiczone są prawie 14 (od strony Brooklinu) i 24-metrowe fundamenty (od strony Manhattanu), na których opiera się konstrukcja. Jego budowa rozpoczęła się w 1870 roku a ukończyła w 1883 roku.

.....

SAN FRANCISCO - Miasto świętego Franciszka, Miasto Mgły lub Miasto nad zatoką - amerykańska metropolia leżąca nad Oceanem Spokojnym, a właściwie nad Zatoką San Francisco, zawdzięczająca swoją nazwę słynnemu Franciszkowi z Asyżu. Samo miasto liczy sobie niewiele ponad 800 tysięcy mieszkańców, ale leży w ogromnej siedmiomilionowej aglomeracji San Francisco Bay Area. Jako miejsce leżące nad uskokiem tektonicznym jest narażone na częste trzęsienia ziemi, równoważą to jednak położenie miasta na wzgórzach, w otoczeniu gór i nad wodą zatoki. W okolicy znajduje się też siedem wysp, w tym słynna Alcatraz. Usytuowanie San Francisco na 48 wzgórzach z jednej strony sprawia, że jest to niezwykle widowiskowe i ciekawe geograficznie miejsce, z drugiej zaś zdecydowanie utrudnia życie mieszkańcom. Przyczyną jest niekiedy strome nachylenie stoków, co wpływa negatywnie na komunikację. Trzęsienia ziemi też niekorzystnie wpływają na zabudowę i rozwój miasta. Szczególnym miejscem niepodważalnie kojarzącym się właśnie z San Francisco jest słynny Most Goldengate. Jego wieże widać niemalże z każdego punktu miasta. Budowa mostu trwała ponad 4 lata a jego długość wynosi 1280m. Szczególnie pięknie prezentuje się on w godzinach rannych, kiedy spowijają go mgły. Most ten nazywany jest też mostem samobójców, gdyż skoczyło z niego już ponad 2000 osób.

WASZYNGTON leży nad rzeką Potomac. Zamieszkuje go ponad 600 tysięcy ludzi. Miasto zostało założone decyzją Kongresu w 1790 roku, a od 1800 jest stolicą Stanów Zjednoczonych. Znajduje się tutaj siedziba Prezydenta, Kongresu, ministerstw, departamentów i urzędów federalnych. Mają tu swoją siedzibę Bank Światowy, Międzynarodowy Fundusz Walutowy, Organizacja Państw Amerykańskich, Międzyamerykański Bank Rozwoju czy Panamerykańska Organizacja Zdrowia. W Waszyngtonie jest też 174 placówki dyplomatyczne.

Ciekawostką stanowi architektoniczna zabudowa Waszyngtonu nie w stylu amerykańskim. Waszyngton stanowią promieniście odchodzące szerokie arterie, które łączą się w dwóch centralnych miejscach. Jedno z nich to Biały Dom siedziba Prezydenta, a drugi to Kapitol – siedziba amerykańskiego Kongresu. Nie ma tutaj wielkich drapaczy chmur, zgodnie z ustaleniami utrzymuje się tutaj tylko niską zabudowę.

W mieście jest wiele miejsc wartych obejrzenia i uwagi. Najczęściej odwiedzanym jest Mali – park, znajdujący się w pobliżu rezydencji wielkich polityków. Znajdują się w nim pomniki i budowle upamiętniające najważniejsze wydarzenia z dziejów Stanów Zjednoczonych:

- Lincoln Memorial zbudowane na wzór świątyni doryckiej

- Jefferson Memorial wzorowano na rodzinnym domu Thomasa Jeffersona w Monticello
- pomnik Vietnam Veterans Memorial - wspomnienie 60 tys. amerykańskich żołnierzy, którzy zginęli w Wietnamie
- marmurowy Washington Monument wybudowany na cześć pierwszego prezydenta Stanów Zjednoczonych.

Waszyngton to też siedziba słynnego FBI. Część budynku, w którym się znajduje jest otwarta do zwiedzania dla turystów. Warto zwiedzić także Smithsonian Institution. Jest to największy na świecie kompleks muzeów i ośrodków edukacyjno – badawczych. W jego skład wchodzi między innymi Muzeum Historii Naturalnej, National Air and Space Museum, Muzeum Sztuki Afrykańskiej i wiele innych.

Miasto Waszyngton może poszczycić się też największą na świecie Biblioteką. The Library of Congress mieści ponad 95 milionów woluminów oraz wiele mikrofilmów, dyskieciek komputerowych i płyt.

Oficjalna siedziba i miejsce pracy prezydenta Stanów Zjednoczonych – Biały Dom ma już ponad 200-letnią historię. Budowa tego obiektu zapoczątkowana projektem imigranta z Irlandii Jamesa Hobana rozpoczęła się w 1792 roku, natomiast uroczyste oddanie miało miejsce osiem lat później, w roku 1800. Pierwszym mieszkańcem pałacu był John Adams – ówczesny prezydent Stanów Zjednoczonych. Natomiast za każdym razem, gdy głowa państwa się zmieniała, następowały również zmiany wewnątrz budynku (głównie chodziło o wystrój). Jedynie prezydent Truman zdecydowała się na poważniejsze zmiany i przebudował praktycznie całe wnętrze, pozostawiając bez zmian tylko trzecie piętro pałacu.

FILADELFIA to półtoramilionowe miasto amerykańskie, leżące w ujściu do zatoki Delaware dwóch rzek - Delaware i Schuylkill oraz trzech mniejszych cieków wodnych. Dla Amerykanów ma ono szczególne, symboliczne znaczenie, gdyż to właśnie tutaj podpisano Deklarację Niepodległości Stanów Zjednoczonych, uchwalono Konstytucję i utworzono Unię. Przez 10 lat mieściła się tu nawet stolica państwa. Dziś to największe miasto w Pensylwanii, ważny ośrodek handlowy, edukacyjny i kulturalny. Administracyjnie miasto dzieli się na sześć dystryktów, noszących nazwy kierunków geograficznych, skupionych wokół Center City. Jest to również stolica hrabstwa Philadelphia.

Tereny dzisiejszej Filadelfii należały dawniej do znanego indiańskiego plemienia Delaware. Przybycie Europejczyków na początku XVII wieku wpłynęło na życie Indian, którzy byli stopniowo wypierani przez osadników ze Szwecji, Holandii i Wielkiej Brytanii. Miasto ma dwa oblicza. Z jednej strony jest związane z tradycjami tolerancji, dzięki czemu nagromadzona tutaj ludność, to mieszanina wielu narodowości i ras. Większość Filadelfijczyków stanowią Murzyni, ale nie brakuje tu również Azjatów, Włochów, Irlandczyków oraz emigrantów ze Wschodniej Europy. To właśnie tutaj rządził pierwszy czarnoskóry burmistrz i tu znajduje się afroamerykańskie muzeum. Charakterystyczne dla miasta są rejon narodowościowe. W poszczególnych obszarach skupia się ludność określonego pochodzenia. Ma tu też swoje miejsce Polonia, która zamieszkuje dzielnicę Port Richmond. Druga twarz miasta to korupcja i przestępczość. Miasto uważane jest za najbardziej skorumpowane w USA, a przepisy prawa nie pozwalają na eliminację tego procederu. Poza tym w mieście notuje się najwyższy odsetek zabójstw na tle innych przestępstw, choć w ostatnich latach zauważalna jest poprawa w tym zakresie. Miejscem, które jest znamienne dla Filadelfii to z pewnością Narodowy Park Niepodległości i stojący w nim Independence Hall, czyli budynek, w którym podpisano Deklarację. Obok tego dawnego rządowego budynku można zobaczyć dawny gmach sądu Filadelfii - Congress Hall, a jeszcze dalej Stary Ratusz. Wszystkie budynki pochodzą z XVIII wieku. Ciekawe w Filadelfii jest również Old City z najstarszą w USA ulicą Elfrath's Alley z XVIII-wiecznymi domami. Na Starym Mieście jest też Christ Church - kościół, w którym znajdują się nagrobki sygnatariuszy Deklaracji. W Filadelfii jest też dom słynnego pisarza Edgara Alana Poe, jeden z pięciu i jedyny zachowany do dziś. Najważniejszym zabytkiem jest Eastern State Penitentiary - XIX-wieczne więzienie, które jako pierwsze wprowadziło system resocjalizacji więźniów. Filadelfia to także raj dla amatorów muzeów, których jest w mieście mnóstwo, a większość z nich skupia się przy Alei Benjamina Franklina. Szczególnie wartościowa jest kolekcja Philadelphia Museum of Art. Natomiast w Wolnej Bibliotece Filadelfii można podziwiać tabliczki z okresu 3000 lat p.n.e, zapisane pismem klinowym.

PHOENIX to jedno z największych amerykańskich miast, leżące w samym sercu pustyni, w stanie Arizona. Jest to również stolica stanu. Z racji swojej lokalizacji nazywane jest często "Doliną Słońca". To blisko dwumilionowe miasto jest ważnym centrum handlowym i ośrodkiem przemysłowym. Najważniejsze gałęzie przemysłu, jakie rozwijają się w Phoenix, to hutnictwo i metalurgia, przemysł elektroniczny, maszynowy oraz spożywczy. Jako miasto pustynne posiada ogromne zbiorniki retencyjne, będące zapasem wody na upalne okresy roku. Jest to również ważne centrum turystyczne i uzdrowiskowe. Swoje istnienie miasto Phoenix zawdzięcza jednemu człowiekowi, Jackowi Swillingowi, który przejeżdżając pewnego dnia u podnóża góry White Tank Mountains zobaczył w dole ogromne pozbawione skał tereny, które z powodzeniem mogły stać się polami uprawnymi przy odrobinie starania i dobrej woli. Warunkiem było nawodnienie. To z jego inicjatywy rozpoczęto kopanie kanału prowadzącego wodę z Salt River. Doprowadzenie wody wiązało się z założeniem w tym miejscu osady, najpierw nazywanej Mill City, a rok później East Phoenix. Było to około 1868 roku. Mieszkańcy zajmowali się głównie uprawami drzew cytrusowych, sałaty i bawełny. Wkrótce postawiono tu też pierwszy młyn parowy, który zapoczątkował rozwój przemysłu. Szczególne znaczenie miało wybudowanie z inicjatywy prezydenta Roosevelta tamy regulującej strumienie. Druga połowa XX wieku to już typowy rozwój metropolii, powstawanie szkół, zakładów przemysłowych i ośrodków kultury.

PARKI NARODOWE

powstają na świecie w każdym kraju, a ich rolą jest zachowanie kulturowego dziedzictwa, albo obszarów przyrody lub krajobrazu, które są w pewien sposób niepowtarzalne. Pomysł takiej ochrony zrodził się już w XIX wieku i wówczas - 1 marca 1872 roku - powstał pierwszy na świecie obszar chroniony, znany dziś jako **Yellowstone National Park**. Park Yellowstone to niezwykle bogactwo krajobrazu i przyrody.

Park Yellowstone położony jest w Górach Skalistych, na terenie trzech stanów: Wyoming, Idaho i Montana. Teren parku został ukształtowany przez aktywność wulkaniczną, jaka miała tu miejsce 50 mln lat temu. Dzięki wyjątkowej lokalizacji na ogromnym superwulkanie podszyty leżącym na głębokości 7-17 km jeziorem lawy teren obfituje w geologiczne atrakcje, jakimi są gejzery, gorące źródła termalne, wulkany błotne, fumarole, czyli wyziewy gorących gazów i par wulkanicznych oraz wodospady. Park Narodowy jest rozciągniętym głębokim wąwozem, którym płynie rzeka Yellowstone. Całkowita powierzchnia parku wynosi 8980 km². Rocznie odwiedza go 3 650 tys. turystów. Yellowstone nosi też przydomek „krainy czarów”.

Park jest równie bogaty w atrakcje geologiczne, co w okazy fauny i flory. Żyje tutaj ponad 20 tys. jeleni wirginijskich, 3,5 tys. bizonów, łosie, niedźwiedzie czarne i grizzly, łabędzie Trumpeter i wilki. Te ostatnie zostały wytępione, a następnie reprodukowane od 1995 roku. Regulamin parku zabrania zbliżania się do niedźwiedzi na odległość 90 m, a do innych dzikich zwierząt – 20 m. Nie można ich także karmić.

Wodospad Niagara ulokowany jest na rzece o tej samej nazwie, która płynie pomiędzy dwoma jeziorami leżącymi na granicy amerykańsko-kanadyjskiej. Wspomniane jeziora to Erie i Ontario, które różni aż 100 metrów wysokości. Tę różnicę musi pokonać spadająca rzeka. Nie jest to jednak pojedyncze koryto, ale woda rozdziela się na dwie części, spadając dwiema kaskadami o wysokości około 50 metrów. Niagara terytorialnie leży zarówno w obszarze Kanady, jak i Stanów Zjednoczonych, a tworzą ją w sumie trzy węższe wodospady. W obszarze Kanady jest to Horseshoe, czyli Podkowa o szerokości 900 metrów i wysokości około 46 metrów. Po stronie amerykańskiej linia rzeki rozdzielona jest wąską wyspą o nazwie Luna Island na dwie części: Bridam Veil i American. Obie części razem mają 300 metrów szerokości a różnica wysokości wynosi 9 metrów, przy czym American jest niższy i liczy 51 metrów. Po obu stronach wodospadu znajdują się miasteczka Niagara Falls – jedno kanadyjskie, drugie amerykańskie. Chociaż Niagara leży na terenie dwóch krajów znacznie korzystniej jest oglądać ją ze strony kanadyjskiej. Niestety większość turystów przyjeżdża do Stanów Zjednoczonych, a to oznacza, że aby przekroczyć granicę muszą wykupić wizę wjazdową do Kanady. Polaków już taka wiza nie obowiązuje. Na drugą stronę można przejechać samochodem, albo przejść pieszo specjalnym mostem. Spacer do przeciwnej krawędzi trwa 2 godziny. Po stronie kanadyjskiej znajduje się bogata infrastruktura turystyczna, można też podpląć pod same kaskady statkiem wycieczkowym, oraz zwiedzić znajdującą się na Goat Island Jaskinię Wiatrów, bardziej przypominającą niszę za wodospadem. Ciekawostką jest też okrążający wodospad Kanał Wellandzki, którym płyną statki dalekomorskie. W okolicy znajduje się też Fort Niagara zbudowany przez Francuzów w XVIII wieku. Wodospad można zwiedzać również zimą, podziwiając niesamowite podświetlone sople, przypominające krainę królowej śniegu.

Monumentalna **Góra Rushmore**, w której wykuto cztery twarze najbardziej znaczących prezydentów amerykańskich w historii znajduje się w paśmie górskim Black Hills w zachodniej części stanu Dakota Południowa. Swoją obecną nazwę góra nosi dopiero od 1885 roku, kiedy to nadano jej tę nazwę na cześć wybitnego prawnika z Nowego Jorku. Wcześniej wzgórze znane było pod indiańską nazwą Six Grandfathers, co w wolnym tłumaczeniu oznacza sześciu dziadków. Wysokość Góry Rushmore to 1745 m n.p.m. Cały monument miał 18 metrów wysokości i przedstawiał głowy czterech prezydentów: George'a Washingtona, Thomasa Jeffersona, Theodore'a Roosevelta oraz Abrahama Lincolna. Te cztery postacie zostały uznane za najważniejsze symbole 150 lat historii Stanów Zjednoczonych. Ważne też były reprezentowane przez nich opcje polityczne oraz dokonania, prowadzące do powstania, rozwoju i utrzymania jedności kraju. Cała płaskorzeźba jest widoczna z odległości 100 km.

POLONIA AMERYKAŃSKA, tak określa się potocznie naszych rodaków mieszkających w Stanach Zjednoczonych. Nie dziwi wcale, jeżeli weźmiemy pod uwagę fakt, że to właśnie ten kraj posiada największą na świecie liczbę polskich emigrantów. Rodacy najchętniej i najczęściej osiadają w takich miastach jak Chicago, Denver, Los Angeles, Detroit, Nowy Jork a także Seattle. Szacuje się, że w Stanach Zjednoczonych przebywa około 10,5 miliona Polaków. Prawie 700 tysięcy spośród tej grupy w życiu codziennym używa języka polskiego. Oczywiście jest, że największym pod względem liczby Polaków miastem jest nasza stolica – Warszawa. Drugie miejsce pod tym samym względem zajmuje... Chicago właśnie. Natomiast kolejną ciekawostką jest, że hrabstwo Luzerne położone w Pensylwanii jest jedynym hrabstwem w Stanach Zjednoczonych, którego spośród swoich mieszkańców największą grupę stanowią Polacy.

Pierwszymi polskimi kolonistami w Stanach Zjednoczonych byli specjaliści od produkcji mydła i szkła, rzemieślnicy. Przybyli na brytyjskim statku Mary and Margaret już w roku 1608. Jednak w większych liczbach Polacy zaczęli emigrować do Stanów Zjednoczonych dopiero w XIX wieku, krótko po powstaniach narodowych. Następne większe fale emigracji pojawiły się na przełomie wieku XIX i XX. Wtedy to właśnie prawdopodobnie około 1,5 miliona osób pochodzenia polskiego pojawiło się w USA. Ponownie Polacy emigrowali do Stanów z przyczyn politycznych, po zakończeniu II wojny światowej. Ostatnia większa fala emigracji miała miejsce w latach 80 – tych ubiegłego wieku. Ich

powodem były głównie przyczyny polityczne i ekonomiczne. Chicago - W Stanach Zjednoczonych miejscem największego skupienia Polaków jest Chicago. Szacuje się że jest ich tam około 1,3 miliona osób, w tym na co dzień posługuje się językiem polskim około 250 tysięcy z nich. Najbardziej popularną dzielnicą Chicago wśród rodaków jest Polish Village, czyli potocznie od parafii i kościoła świętego Jacka nazywana Jackowem. Jest tu również największa liczba polskich organizacji takich jak siedziba władz centralnych Kongresu Polonii Amerykańskiej, siedziba Związku Narodowego Polskiego, Zjednoczenia Polskiego Rzymsko – Katolickiego czy jeszcze Związek Podhalan w Północnej Ameryce. Kolejnym z miast Stanów Zjednoczonych zamieszkałym przez większą liczbę Polaków jest Denver. Znajduje się tam też jedna z nielicznych w zachodniej części USA parafii polskich – parafia świętego Józefa. Reasumując, w okresie ostatniej dekady liczba Polaków w mieście Denver znacznie się zwiększyła. Nie należy mówić jednak o kolejnej fali emigracji do tego kraju, natomiast raczej nie jest możliwe by przejść przez – powiedzmy – centrum miasta i nie usłyszeć tam języka polskiego.

.....

OKIEM TURYSTY

Etykieta i zwyczaje. No rules - nakładasz - co chcesz, fryzura - jaka chcesz. Po prostu masz nie przeszkadzać innym i nie zakłócać spokoju. Generalnie jak w Europie, ale z większym luzem. W USA jest np. większa „demokracja kuchni” – w jednej restauracji spotkają się i biały kołnierzyk (pracownik biurowy), i landscaper (osoba od koszenia trawy) – ceny dla obydwu (obydwójga) są dostępne.

W USA nie żartuje się na temat terroryzmu, nie pyta o zarobki (konkretne sumy) i o politykę (Amerykanie nie wymieniają wówczas nazwisk lubianych/nielubianych polityków).

Nie przywiązuje się większej wagi do stroju – ludzie chodzą więc po sklepach w piżamach czy z zakręconymi lokami (ale buty i koszulka zawsze muszą być nałożone. Czasem przed wejściem do sklepu są napisy „no shoes, no T-shirt – no service”. Takie osoby wyproszą się ze sklepu).

Na drogach Amerykanie zazwyczaj ustępują sobie miejsca (poza wielkimi miastami). Szanuje się policjanta – jeżeli ktoś ma problem, np. na drodze, może być pewien, że mu policjanci doleją benzyny, aby mógł dojechać do najbliższej stacji, zmienią koło (dla kobiet), eskortują do najbliższego garażu naprawczego czy hotelu.

Jeśli jesteś stałym mieszkańcem jakiejś okolicy (masz to wpisane w swoim prawie jazdy) i płacisz tam podatki (policja lokalna jest w znacznej części utrzymywana z lokalnych podatków). Nie można pod żadnym pozorem pić alkoholu w miejscach publicznych (posiadanie nawet pustej butelki po alkoholu w aucie oznacza, że piłeś). Z butelek opakowanych w papierowe torby pije się tylko w biednych dzielnicach. Jak to działa - aby policja mogła sprawdzić co pijesz, musi mieć nakaz rewizji - wszak zawartość torby jest prywatną własnością. Jeżeli policja zechce, żebyś dmuchał w balonik, możesz odmówić - powietrze w płucach jest twoją własnością. każą wtedy przejść prosto po linii.

Warto pamiętać, że gdy kupujesz alkohol, sprzedawca zazwyczaj pyta cię o i.d. (dokument identyfikujący, zazwyczaj prawo jazdy, bo to tam główny dokument. Jeśli dokument jest po angielsku, ale nie jest ważny, np. legitymacja ISIC, alkoholu nie kupisz – „twój wiek jest nieważny, bo dokument jest nieważny”). Mogą też pytać o d.o.b.(data urodzin).

Człowiek w Stanach czuje się dobrze, zrelaksowany i wyluzowany, wszystko jest „no problem”, wszystko da się załatwić. Amerykanie są zawsze albo prawie zawsze uśmiechnięci – zupełnie nieznanymi sobie ludzi potrafią gadać ze sobą jakby się znali kopę lat, człowiek czuje się tu przyjemnie i swobodnie.

Podobnie jest w kontaktach z ludźmi. Nie powinno nas dziwić, kiedy rozmowę z nami rozpocznie zupełnie obcy nam człowiek, który prezentując nam poprzez uśmiech wszystkie swoje zęby, zacznie nam opowiadać, jaki piękny jest jego kraj lub jak świetnie mu się żyje. Może także zaoferować nam swoją pomoc, jeśli rozpozna w nas cudzoziemców, często zupełnie bezinteresownie.

Jak zachować się w USA? Obserwujmy. Najlepszym sposobem na uniknięcie gaf w spotkaniu z amerykańską kulturą i obyczajami jest po prostu obserwowanie żyjących tam ludzi. Tolerancja dla dziwnych czy niespotykanych zachowań jest tam duża, lecz jest też kilka rzeczy, które zwyczajnie nie uchodzą. Dlatego na początku najważniejsze będzie przyglądanie się tubylcom. Jeśli obserwacje będą wystarczająco wnikliwe, po jakimś czasie my także będziemy wiedzieli jak się zachować. Pamiętajmy o optymizmie, zachowujmy pogodę ducha. Na pytanie, jak się czujemy, automatycznie odpowiadamy „Fine!”, nawet jeśli zachorował nam pies, złamaliśmy nogę i tonimy w długach. Wtedy mieszkańcy Chicago, Nowego Jorku czy Los Angeles z pewnością przyjmą nas jak swoich.

USA to „melting pot” - wszystkie rasy, wszystkie nacje, wszystkie religie, wszystkie poglądy.

To co uchodzi za OK. np. w Los Angeles, nie uchodzi w Cheyenne, Wyoming. Nawet w obrębie jednego stanu ludzie się bardzo różnią. Każdy stan ma swoją autonomię, swoją politykę, swoje przepisy i co można w jednym, tego nie można w drugim stanie. Generalnie Amerykanie są przyjaźni, ale niezbyt ciekawi świata (chyba że w ramach ciekawostki albo wśród jakiejś elity, która chce się pokazać” - „Byłem w Europie” ma brzmieć jak „mam mnóstwo kasy i stać mnie na fanaberie typu wycieczka do Paryża czy Rzymu”. Emeryci („baby boomers”) też jeżdżą po świecie (czyli Karaiby i Europa), bo mają na to pieniądze („o tym marzyliśmy ciężko pracując całe życie”).

Amerykanie są też uczynni (w większych miastach interesownie, w mniejszych „mniej” interesownie, a w małych w ogóle bezinteresownie) i pomocni, ale dopóki masz białą skórę i słyszysz twój obcy akcent.

Wszyscy zaś hołdują dolarowi i kultowi zakupów, bez względu czy są bogaci czy nie, czy stać ich na to czy nie. Jedni kupują więc drożyznę w mallach (u nas – „galerie handlowe”) , biedniejsi masę tandety w „dollar store” (u nas sklepy

np. „Wszystko po 3.50”). Biedniejsi zawsze aspirują do „wyższych sfer” i kupują rzeczy, na które ich nie stać (skutecznie napędza to reklama). „Nie stać mnie? – to nic – jutro mnie będzie stać i spłacę długi”- bardzo charakterystyczna jest ta wiara, że się uda, że ja jutro też będę bogaty. Mit „od pucybuta do milionera” jest bardzo żywy, ale w rzeczywistości coraz rzadszy.

Święta. Największe święta to Memorial Day – ostatni weekend maja, 4 lipca – Dzień Niepodległości, pierwszy weekend września - Labor Day, Święto Dziękczynienia („Turkey Day – dzień indyka). Boże Narodzenie trwa jeden dzień, Wielkanoc też.

Amerykańskie święta to zazwyczaj okazja do zakupów i wyprzedaży, wydaje się że tylko po to te święta istnieją. W każde święto ludzie zawsze mówią „Happy...” (np. Happy Martin Luther King Day” czy „Happy Election Day). Wszelkie wybory w USA odbywają się we wtorki – w niedziele każdy odpoczywa i frekwencja byłaby niska. W USA przykazanie „dzień święty święć” nie obowiązuje (przynajmniej w większych ośrodkach i w ogólnokrajowych firmach) i z wyjątkiem Utah praktycznie wszystko jest otwarte 7 dni w tygodniu (w niedziele do 18 czyli 6 p.m.). W oficjalne święta nieczynne są tylko instytucje publiczne i banki, reszta ma wówczas zdwojoną pracę (wyprzedaże i „okazja do zakupów”). Stany Zjednoczone, to kraj wielkich kontrastów i sprzeczności. W Ameryce istnieją obok siebie takie zjawiska, których nie zaakceptowano by w żadnym innym kraju. Najbardziej charakterystyczną cechą społeczeństwa amerykańskiego jest indywidualizm. Nic dziwnego, że właśnie do Nowego Jorku zawędrowała z Francji Statua Wolności pomnik - symbol, witająca miliony imigrantów obietnicą nieskrępowanej swobody. Słowo wolność brzmi tu mistycznie i powtarzane jest na każdym kroku. Wolność jednostki traktuje się bardzo poważnie, a jeśli trzeba dochodzi się jej w sądzie. W niedzielę wielkanocną w wielu miastach odbywają się parady. Najśłynniejsza z nich to Easter Parade w Nowym Jorku, gdzie tego dnia Piątą Aleją przechodzą eleganckie damy ubrane w stroje z dawnych epok, eksponując zwłaszcza kapelusze. Nie ma w USA poniedziałku wielkanocnego jest to już normalny dzień pracy. Tego dnia w Białym Domu odbywa się tylko tradycyjna wielkanocna impreza dla dzieci: toczenie jajek po trawniku. Halloween - Święto zmarłych Wszystkich Świętych w Stanach Zjednoczonych to znane nam Halloween. Tego samego dnia dzieci w małych grupach, przebrane za zjawy i upiory, chodzą od domu do domu, pukają do drzwi i mówiąc: "Treat or trick" („Poczęstunek, albo straszmy”/ „Cukierek albo psikus”), domagają się łakoci. Choć zwyczaje te wywodzą się z katolickiej Irlandii to w USA mają one charakter zdecydowanie pogański.

Halloween ma wprawdzie pochodzenie irlandzkie, ale to w USA zakorzeniło się na dobre.

4 Lipca. Najważniejszym świętem obchodzonym w Stanach Zjednoczonych jest Dzień Niepodległości, obchodzony 4 lipca. W tym dniu odbywają się liczne koncerty, parady i festyny. Tradycją są również przemówienia o tematyce patriotycznej wygłaszane przez polityków i urzędników państwowych. Natomiast po zmierzchu mają miejsce huczne pokazy sztucznych ogni. Święto dziękczynienia. Dzień Dziękczynienia to obok Bożego Narodzenia najważniejsze święto religijne obchodzone w USA. W ostatni czwartek listopada tradycyjnie spożywa się uroczystą kolację w gronie rodziny i przyjaciół. Na stole króluje pieczony indyk, podawany z przystawką z żurawin i słodkimi ziemniakami.

SPORT. Głównym źródłem dumy narodowej i lokalnego patriotyzmu Amerykanów są wyczyny sportowców. Najbardziej popularnym, typowo amerykańskim sportem jest baseball. Mecze baseballowe rozgrywane są przez całe lato mniej więcej 5 razy w tygodniu. Prócz baseballu Amerykanie kochają futbol. Futbol amerykański jest brutalny i - dosłownie przyziemny, ponieważ gra kończy się zwykle "młynem" i kłębówiskiem ciał na boisku. Zimą wielkie emocje budzą mecze koszykówki. W każdym mieście znajdują się wielkie i małe boiska do gry w "kosza". Dla wielu utalentowanych młodych ludzi koszykówka oznacza szansę lepszego życia i zdobycia sławy.

INDIANIE.

Interesującym elementem życia kulturalnego kontynentu amerykańskiego są tradycje i obyczaje Indian - rdzennych mieszkańców Ameryki. Obecnie w Stanach Zjednoczonych żyje blisko 2 mln Indian (0,2% ogółu populacji). Ostatnimi czasy wielu Indian stara się ocalić tradycje przodków i powrócić do starych plemiennych nazw. Indianie Pueblo z południowego zachodu zdołali ocalić do dziś swoją tradycję. W Nowym Meksyku jest 19 osad indiańskich, najstarszych w całej Ameryce Północnej. Ruiny domostw prehistorycznych plemion w Canyon de Chelly, Chaco Canyon i innych miejscach nie różnią się od współczesnych pueblów w Acoma czy Taos. Na południowym zachodzie żyje największe obecnie plemię indiańskie Narajo. Co roku w całych USA odbywają się ceremonie pow pow. Spotykają się wówczas członkowie plemion z różnych stron kraju. Złotowi Indian towarzyszą konkursy strojów i rytualnych tańców. Święto jest wynikiem kompromisu między wymaganiami przemysłu turystycznego i kultywacją tradycyjnego stylu życia.

CIEKAWOSTKI:

- Na klawiaturze telefonów znajdują się także litery, stąd wiele numerów podawanych jest w formie łatwego do zapamiętania słowa. (np. ogólnokrajowa pomoc drogowa to: 1-800-AAA-HELP)
- Dopuszczalna zawartość alkoholu wynosi zależnie od stanu i hrabstwa od 0,0 do 1 promila;
- W miastach takich jak Waszyngton i Baltimore ponad połowa czarnych mężczyzn w wieku od 18 do 30 lat przebywa w więzieniach, na zwolnieniu warunkowym lub jest w trakcie probacji. Statystycznie czarni trafiają do więzień pięciokrotnie częściej niż biali i trzykrotnie częściej niż Latynosi
- W mediach ukazały się relacje tych, którzy przeżyli ataki 11 września. Mówili oni, że po wszczęciu alarmu i ewakuacji ludzie zostawali w budynku, aby skorzystać z toalety, zapisać dokumenty w Wordzie i wylogować się z komputerów.
- W Kalifornii dla 30% społeczeństwa język hiszpański jest językiem ojczystym.

- „Zawsze coca-cola!” Któż nie zna tego hasła reklamującego brunatny napój z Atlanty, który kupi się w każdym najmniejszym sklepiku na kuli ziemskiej, nawet gdyby nic innego tam nie było. Cola to symbol American way of life, a zarazem najczęściej kupowany markowy produkt na świecie.
- Podczas kontroli policyjnej nie należy wysiadać z auta, trzeba otworzyć okno, trzymać ręce na kierownicy i poczekać na instrukcje funkcjonariusza.
- Nowy Jork jest drugim po Londynie finansowym centrum świata, jeśli wziąć pod uwagę kwoty przepływających pieniędzy.
- Wal-Mart to największa amerykańska sieć hipermarketów, wypierająca tradycyjnych drobnych sklepikarzy, rzemieślników i kupców tanim towarem sprowadzanym głównie z Chin
- Stany Zjednoczone są drugim po Indiach producentem filmów na świecie. Słynne jest szczególnie Hollywood.
- Ojcowie-założyciele Stanów Zjednoczonych, np. Benjamin Franklin, a także wielu prezydentów, byli masonami. Stany Zjednoczone są także krajem, gdzie jest najwięcej masonów na świecie (około 2 000 000)
- 24 października 1929, nazywanego potem "czarnym czwartkiem" nastąpił krach na giełdzie w Nowym Jorku. Był to początek wielkiego kryzysu światowego. Produkcja w USA zmalała o 50%; w 1932 bezrobocie osiągnęło 25%; co czwarty farmer stracił ziemię na skutek zadłużenia. Środki podjęte przez prezydenta Herberta Hoovera dla ratowania gospodarki okazały się niewystarczające.
- Przy archipelagu wysp Floryda Keys rozpościera się trzecia pod względem wielkości rafa koralowa na świecie.
- Pocahontas nie jest wytworem fantazji studia Walta Disneya. To postać historyczna – córka wodza Powatanów żyjących na wybrzeżach Wirginii. Na początku XVII w. pomogła ona utrzymać pokój pomiędzy Indianami a kolonistami z Jamestown, poślubiając osadnika Johna Rolfe'a.
- W USA powstaje trzy czwarte samolotów na świecie.
  - Small talks – czyli gadu gadu o niczym
  - Broń jest dostępna wszędzie i dla wszystkich niemal – Amerykanie się boją i uważają, że w związku z tym skoro bandyci mają broń to oni też muszą być uzbrojeni
  - Jak Ameryka to oczywiście i fast foody - Mc Donald's, KFC są właściwie na każdym przysłowiowym rogu.
  - I zawsze Coca Cola – wynalazek amerykańskiego aptekarza.
  - Na cześć swoich dawnych wrogów ZSRR - Amerykanie zaczęli nazywać swoje statki od „USS” co oznacza „United Soviet Ships”.
  - Sacco w Missouri (USA) kobiety nie mogą nosić kapeluszy, które mogłyby przerazić dzieci, osoby wrażliwe i zwierzęta.
  - W Alabamie w niedziele nie wolno ... grać w domino.

Jedzenie. Na pierwszy rzut oka USA nie ma nic do zaoferowania w kwestii jedzenia – króluje fast food, tani, byle jaki zapychacz. Lepszym odpowiednikiem fast fooda jest chiński fast food – w tej samej cenie, ale bardziej wartościowy chow main, lo main czy wonton soup. Jest też wspomniany już China Buffet, „homemade restaurants” i restauracje przy mikrobrowarach. Ale USA, jak przystało na „melting pot”, ma do zaoferowania kuchnię z każdego regionu świata (ale po nie trzeba się udać do większych miast).

Jedzenie ze sklepów jest uzależnione od jakości tych sklepów – można zjeść kanapkę z Wall Mart ze sztucznym serem, sztuczną szynką i genetycznym pomidorem za 4 USD i można zjeść pyszną kanapkę z tych samych składników, ale naturalnych z lepszego sklepu („Wild Oats” czy „Albertsons”).

Ogólnie rzecz biorąc nie oplaca się gotowanie na własną rękę – kupno składników, nawet najtańszych, wyniesie tyle samo, jeśli nie więcej, niż kupno gotowego jedzenia. Najlepiej iść do „homemade restaurant” (zwane też są jako „hommie”), zapłacić dwa dolary więcej i najeść się omletem (polecam „Denver Omlet – omlet z papryką, dość pikantny, co zabija smak jajek w płynie) czy pancake'ów (rodzaj naleśnika) i być nasyconym na trzy czwarte dnia. Silną stroną kuchni amerykańskiej są jej etniczne i lokalne odmiany. Ten naród imigrantów chwali się niezliczonymi restauracjami, oferującymi etniczną kuchnię z każdego zakątka świata. Każdy region ma własny zestaw specjałów, np. chili na Południu, zupa z krabów na Wschodnim wybrzeżu, pieczona fasola w Bostonie, homary w Maine czy żółwie w Baltimore. Najlepszym towarem eksportowym Stanów Zjednoczonych są bary szybkiej obsługi. Hamburgery, skrzydełka kurczaków, chili i pizzę po amerykańsku sprzedaje się dzisiaj na całym świecie. Wielkie koncerny, tj. Mc Donald's, Burger King, Checkers czy Taco Bell opanowały najpierw amerykańskie miasta, później prowincje, a następnie cały świat. Amerykanie spożywają z reguły trzy posiłki dziennie obfite śniadanie, lunch i obiad wieczorem w porze naszej kolacji. Korzystając z innych kuchni Amerykanie przerabiają przepisy „po swojemu”. Comber barani pieczony - lamp chop grill - z anansem, grzybami, goździkami i pomidorami ... posypuje się dla polepszenia smaku cukrem.

Wieprzowinę dusi się z jabłkami cynamonem i cukrem. Jabłka nadziewa się kiełbaskami.

Śniadanie to z reguły Cereals - płatki mączne albo zbożowe, lub naleśniki z pszennej lub kukurydzianej mąki, polanych syropem klonowym. Popularną potrawą są też jajka z bekonem lub szynką. Na koniec kawa ze śmietaną i bułki z serem i wędliną. Do tego obowiązkowo szklanka soku owocowego. Naprawdę wielkie śniadanie. Lunch najczęściej je się na mieście, w restauracji w przerwie w pracy. Są na niego najczęściej sandwicze – hamburger lub plastry szynki, piersi indyka albo befsztyka na chlebie. Obiad, czyli nasza kolacja jest równie obfity jak poranny posiłek składa się z minimum trzech dań. Z okazji świąt czy uroczystości podawane są dania specyficzne i świąteczne. I tak na Wielkanoc jest szynka

wirginijska. W dzień urodzin Lincolna je się zapiekanekę z boczkiem i fasolą po bostońsku. Na święto Dziękczynienia tradycyjnie indyk i placek z dyni.

Amerykańską relikwią oprócz **flagi** jest **konstytucja** – to nie jak w Europie urzędniczy dokument, ale ŚWIĘTOŚĆ.

PREZYDENCI USA

George Washington, Jerzy Waszyngton (1732 – 1799), amerykański mąż stanu, generał; uczestnik wojny-siedmioletniej 1756-1762; 1774- 1775 członek Kongresu Kontynentalnego; naczelny dowódca- wojnie amerykańskiej o niepodległość (1775 – 1783); odniósł szereg zwycięstw, m.in. pod Trenton (1776), Princeton (1777), Saratogą (1777) i – Yorktown (1781); w 1787 przewodniczył federacji konwencji konstytucyjnej; pierwszy prezydent stanów zjednoczonych 1789- 1797 (dwie kadencje, odmówił kandydowania po raz trzeci, co stało się precedensem); przyczynił się do uporządkowania systemu podatkowego, pieniężnego, bankowego oraz spłaty długu narodowego; popierał federalistów, w polityce zagranicznej zwolennik neutralności USA. George Washington, wódz naczelny w wojnie amerykańskiej o niepodległość i pierwszy prezydent Stanów Zjednoczonych. Walka o niepodległość kolonii brytyjskich w Ameryce Płn. odbywała się przy pomocy cudzoziemskich oficerów (walczyli m.in. La Fayette, Steuben, Kościuszko, Pułaski). Pokonał Anglików pod Trenton, Princeton, Saratogą i Yorktown. W 1783 r. założył naczelne dowództwo; w 1787 przewodniczył Federalnej Konwencji Konstytucyjnej; w 1789 i 1792 wybrany na prezydenta Stanów Zjednoczonych. Jako prezydent przyczynił się do uporządkowania podatków, systemu pieniężnego i bankowego, spłaty długu narodowego. W polityce zagranicznej - zwolennik niewiązania się sojuszami Stanów Zjednoczonych z innymi państwami. W USA nazywany jest „ojcem ojczyzny”.

Abraham Lincoln (1809-1865) - 16 prezydent. Pochodził z ubogiej rodziny, w młodości utrzymywał się z pracy fizycznej. W latach 1833–36 pracował jako poczmistrz w New Salem , studiował prawo. Później z zawodu adwokat, w 1830 osiadł w stanie Illinois, gdzie w 1836 rozpoczął praktykę adwokacką. Członek partii wigów, w latach 1834-1842 przewodniczył ich frakcji w Zgromadzeniu Prawodawczym stanu Illinois. Z ramienia wigów wybrany do Kongresu na okres 1847-1849.

Zdecydowanie występował przeciwko wojnie z Meksykiem. Jeden z propagatorów walki z niewolnictwem. W 1856 współtworzył Partię Republikańską. W 1860 jako kandydat republikańców wybrany na prezydenta, co stało się bezpośrednią przyczyną wojny secesyjnej. Stany Południa obawiając się ograniczenia niewolnictwa i zwiększenia wpływu przemysłowych stanów Północy wystąpiły z Unii i na początku 1861 utworzyły Konfederację Stanów Ameryki. Konfederacji wybrali na swego prezydenta J. Dávisa, który miał rezydować w Richmond (Wirginia) i przyjęli odrębną konstytucję. Lincoln dążył do utrzymania Unii, nawet przez tolerowanie niewolnictwa. Brak sukcesów takiej polityki skłonił go do podjęcia kroków bardziej radykalnych. 23 IX 1862 ogłosił proklamację przyznającą wolność niewolnikom murzyńskim na terytoriach objętych buntem. Wzmogło to zapał Północy do walki i zapewniło poparcie Europy.

W 1862 Lincoln podpisał ustawę zapewniającą niemal bezpłatne osadnictwo farmerskie na nowo zdobytych terytoriach. Realizacja demokratycznego programu Lincolna przyniosła prezydentowi ogromną popularność. W wyborach prezydenckich w listopadzie 1864, w których nie uczestniczyły stany Południa, ponownie zwyciężył i 4 III 1865 rozpoczął drugą kadencję. Jego zwycięstwo w wyborach stało się pretekstem do opuszczenia Unii przez siedem stanów, założenia przez nie Skonfederowanych Stanów Ameryki oraz wybuchu wojny secesyjnej 1861–65. Lincoln dążył do zachowania jedności państwa, nie godząc się na kompromis i akceptację niewolnictwa. Uznał Konfederację za bunt i doprowadził do stłumienia go siłą. Dzięki wygranej wojnie domowej utrzymał jedność Stanów Zjednoczonych. W 1863 zniósł niewolnictwo w stanach, które ogłosiły secesję. Wkrótce jednak (14 IV 1865) padł ofiarą zamachu, śmiertelnie ranyony przez fanatyka Południa, aktora J.W. Bootha. Lincoln poprzez swą działalność zdobył uznanie na całym świecie, stał się bohaterem swojego narodu, symbolem demokratycznej tradycji.

Roosevelt Franklin Delano Roosevelt (1882-1945), amerykański polityk, prawnik, działacz Partii Demokratycznej. Od 1910 senator, 1913-1920 zastępca sekretarza do spraw marynarki, 1928-1932 gubernator stanu Nowy Jork, 1933-1945 czterokrotnie wybierany na prezydenta USA. Twórca programu reform społecznych (m.in. wprowadzenie ubezpieczeń dla bezrobotnych, rent, płac minimalnych) i ekonomicznych, opartych na zasadzie interwencjonizmu państwowego (New Deal). W polityce zagranicznej przeciwnik izolacjonizmu. 1933 nawiązał stosunki dyplomatyczne z ZSRR. 1941 podpisał wraz z W.L.S. Churchillem Kartę Atlantyczną określającą wizję powojennego świata.

Rzecznik ścisłej współpracy aliantów podczas II wojny światowej, w 1943 uczestnik konferencji międzynarodowych w Casablance, Kairze, Teheranie, w 1945 w Jałcie. Współorganizator ONZ i współtwórca powojennego porządku światowego. Jego polityka zagraniczna, zwłaszcza uległość wobec ZSRR, była przedmiotem licznych kontrowersji. **New Deal** (z ang. *nowy ład*) – program reform ekonomiczno-społecznych wprowadzonych w Stanach Zjednoczonych przez prezydenta Franklina Delano Roosevelta w latach 1933-1939, którego celem było przeciwdziałanie skutkom wielkiego kryzysu lat 1929–1933. Roosevelt przystąpił do programu reform, którego celem było zwiększenie siły nabywczej ludności oraz pobudzenie gospodarki przez wzrost cen. W tym celu zakazano wywozu złota za granicę, uniemożliwiono wymienialność dolara na złoty kruszec oraz dokonano dewaluacji waluty, co spowodowało ożywienie handlu zagranicznego. W zakresie rolnictwa rząd zdecydował się na zmniejszenie produkcji rolnej w zamian za odszkodowania

dla rolników i umorzenie im długów. Ku niezadowoleniu producentów Roosevelt wprowadził program opieki socjalnej dla robotników w postaci płacy minimalnej, emerytur oraz ubezpieczeń. Zwiększone zostały też uprawnienia związków zawodowych, a przedsiębiorcy musieli zawierać umowy z państwem dotyczące warunków i czasu pracy, w zamian za co otrzymywali pierwszeństwo w zamówieniach publicznych oraz gwarantowane ceny własnych wyrobów. Przeciwdziałaniu bezrobociu miał służyć szeroki program robót publicznych, w ramach którego zatrudnionych zostało 8,5 miliona bezrobotnych; zbudowali oni ponad 120 tysięcy budynków publicznych, 77 tysięcy mostów i niemal 300 lotnisk. Do innych przedsięwzięć należało zagospodarowanie zaniedbanych terenów, między innymi doliny rzeki Tennessee, gdzie zbudowano państwowe elektrownie oraz farmy o wysokiej jakości.

Harry S. Truman (1884-1972), amerykański polityk, prawnik. Podczas I wojny światowej w latach 1917-1918 walczył we Francji jako major artylerii. Po wojnie sędzia powiatowy. 1934-1944 senator z ramienia Partii Demokratycznej. Po wyborach prezydenckich w 1944 wiceprezydent u boku F.D. Roosevelta. Po jego śmierci w kwietniu 1945 zaprzysiężony na 33. prezydenta USA. Urząd ten sprawował przez dwie kadencje, do 1953. Celem konferencji było ustalenie trybu likwidacji skutków II wojny światowej, losów Niemiec, opracowanie traktatów pokojowych i zasad organizacji powojennego świata. Konferencja poczdamska uzgodniła podział Berlina na 4 sektory okupacyjne: amerykański, brytyjski, francuski, radziecki. Określono cele okupacji Niemiec nazywając je skrótowo mianem "czterech d": demilitaryzacji, denazyfikacji, demokratyzacji, dekartelizacji. Konferencja poczdamska ustaliła ukaranie zbrodniarzy hitlerowskich, przyjęła radziecki program w kwestiach wschodnich granic Niemiec.

.....

JOHN FITZGERALD KENNEDY żył w latach 1917 do 1963, był trzydziestym piątym prezydentem USA. Rządził krajem w latach 1961 - 1963. Urodził się 29 maja 1917 roku w Bostonie. Pochodził z bogatej, katolickiej rodziny. W czasie II wojny światowej w stopniu porucznika marynarki dowodził kutrem torpedowym PT 109, który (2 sierpnia 1943) został staranowany przez japoński niszczyciel. 12 września 1953 roku ożenił się z Jacqueline Bouvier. Kennedy został zaprzysiężony na prezydenta 20 stycznia 1961 roku, John Fitzgerald Kennedy został zaprzysiężony na 35 prezydenta Stanów Zjednoczonych 20 stycznia 1961 roku. Był drugim najmłodszym prezydentem (najmłodszym był Theodore Roosevelt) i pierwszym (i jak dotąd jedynym) katolikiem na tym stanowisku.

Podczas swego inauguracyjnego przemówienia wypowiedział słowa określane obecnie jako historyczne: "Nie pytaj, co twój kraj może zrobić dla ciebie, zapytaj co ty możesz zrobić dla swojego kraju". Ponadto, wezwał narody świata do walki "ze wspólnym wrogiem ludzkości: tyranią, biedą, chorobami i wojną".

W zakresie polityki wewnętrznej prezydent John F. Kennedy zapowiedział zwiększenie przez rząd federalny nakładów na oświatę i opiekę socjalną. Podjął też walkę z segregacją rasową i dyskryminacją kobiet. Młodszy brat prezydenta, Robert Kennedy został mianowany na stanowisko prokuratora generalnego i rozpoczął walkę z mafią. W maju 1961 roku, w obliczu tzw. "wyścigu kosmicznego" ze Związkiem Radzieckim John F. Kennedy ogłosił zamiar, by jeszcze przed końcem dekady Stany Zjednoczone wysłały człowieka na księżyc w ramach tzw. Programu Apollo. Na początku swej kadencji John F. Kennedy zdecydował o przeprowadzeniu w dniach 17-19 kwietnia 1961 roku (nieudanej) inwazji w Zatoce Świń przez kubańskich imigrantów wspieranych potajemnie przez władze amerykańskie w celu obalenia Fidela Castro. Podczas tzw. kryzysu kubańskiego w październiku 1962 roku dzięki swej stanowczej postawie John F. Kennedy nie dopuścił do umieszczenia na Kubie radzieckich rakiet z głowicami atomowymi, choć świat znalazł się na krawędzi III wojny światowej. W celu ograniczenia wpływów komunistycznych w krajach III Świata John F. Kennedy zainicjował tzw. Sojusz dla Postępu i Korpus Pokoju - organizację udzielającą pomocy dla ubogich krajów, zwłaszcza w Ameryce Łacińskiej. Zainicjował też wprowadzenie traktatu o częściowym zakazie prób z bronią jądrową w sierpniu 1963 roku. Zwiększył też amerykańską obecność wojskową w Wietnamie z 800 do 16 tysięcy żołnierzy.

Podczas wizyty w Berlinie Zachodnim 26 czerwca 1963 roku John Fitzgerald Kennedy wygłosił przemówienie krytykujące dyktaturę komunistyczną i istnienie muru berlińskiego. Wygłosił wówczas słowa "Ich bin ein Berliner" ("Jestem berlińczykiem") wyrażające solidarność z każdym narodem, którego wolność jest zagrożona.

Prezydencka para Kennedych przyciągała wielką uwagę mediów. Jacqueline Kennedy stała się dla milionów kobiet wyrocznią w kwestiach mody. Pomimo pozorów małżeństwo nie było jednak szczęśliwe, głównie ze względu na liczne romanse Johna F. Kennedy'ego, m.in. z gwiazdą filmową Marylin Monroe. W sierpniu 1963 roku ich najmłodszy syn - Patrick - zmarł zaledwie dwa dni po narodzeniu.

Zamach na prezydenta

22 listopada 1963 roku John F. Kennedy udał się z wizytą oficjalną do miasta Dallas w Teksasie. O godzinie 12:30 został dwukrotnie trafiony przez snajpera i uznany za zmarłego pół godziny później. Wkrótce potem pod zarzutem zabójstwa Johna F. Kennedy'ego policja aresztowała Lee Harveya Oswalda, jednak został on zastrzelony 25 listopada 1963 roku i nie został nigdy postawiony przed sądem. Wokół okoliczności zamachu na prezydenta Johna F. Kennedy'ego było wiele niejasności. Oficjalny raport tzw. Komisji Warrena głosił, że jedynym sprawcą był Lee Harvey Oswald, jednak raport ten jest kwestionowany, a zamach jest przedmiotem wielu spiskowych teorii. Zgodnie z nimi prawdziwi zamachowcy mieli powiązania z osobami z najwyższych kręgów amerykańskiej polityki. Jako możliwych sprawców wskazuje się też mafię, kubański lub radziecki wywiad a także Ku-Klux-Klan. Wszystkie te kwestie powodują, że okoliczności zamachu na prezydenta Johna F. Kennedy'ego budzą wciąż głębokie emocje w społeczeństwie

amerykańskim. Na ten temat wydano wiele książek, artykułów i nakręcono wiele filmów. Czynnikiem, który dodatkowo rozbudza emocje jest tzw. "klątwa Kennedych" - domniemane fatum krążące nad tą rodziną, której wielu członków zginęło lub otarło się o śmierć w dramatycznych okolicznościach.

John Fitzgerald Kennedy pozostaje jednym z najbardziej znanych i popularnych amerykańskich prezydentów. W dużej mierze spowodowane jest to okolicznościami jego śmierci, ale też charyzmatyczną osobowością i dramatycznymi wydarzeniami w okresie prezydentury.

Ronald W. Reagan – urodzony 6 lutego 1911 r. w Tampico, Illinois. 40. prezydent USA. Studiował ekonomię i socjologię w Eureka College. Po studiach pracował jako komentator sportowy w Chicago. W latach 30. rozpoczął swoją karierę filmową w Hollywood. Zadebiutował w produkcji „Miłość czuć w powietrzu”. Do roku 1957 zagrał w 53 filmach. Za swoje największe dokonanie uważał rolę w „Królewskim rządzie”. W 1935 rozpoczął korespondencyjny kurs wojskowy, otrzymał stopień oficera rezerwy kawalerii. Po zbombardowaniu Pearl Harbour przez Japończyków przydzielono go do oddziału filmowego Sił Powietrznych USA. Wkrótce zakończył karierę aktorską i rozpoczął polityczną. W 1966 został gubernatorem stanu Kalifornia, pełnił ten urząd do 1975. Został zaprzysiężony na 40. prezydenta Stanów Zjednoczonych 20 stycznia 1981. Polityka gospodarcza Reagana, nazywana reaganomiką, charakteryzowała się ograniczeniem wydatków budżetu federalnego, redukcją podatków i zmniejszeniem wydatków socjalnych. W 1984 został ponownie wybrany na prezydenta. Zaledwie po 70 dniach rządzenia, 30 marca 1981 roku miał miejsce zamach. Strzelcem okazał się niejaki John Hinckley, zafascynowany filmem pt. „Taksówkarz”, opowieścią o obłąkanym człowieku, który poluje na polityka. Ludzie byli wstrząśnięci, wywieszali z okien prześcieradła z napisami :”Wracaj szybko do zdrowia”, „Dziś wszyscy jesteśmy republikanami”.

Jego wdzięk i dowcip podczas tego niebezpiecznego wydarzenia zwielokrotniły mu przychylność wyborców. Pytany, skąd brał tyle siły, odpowiadał „... cały czas wiedziałem, że z tego wyjdę”

W czasie gdy Reagan zasiadał na fotelu prezydenckim, kraj był pogrążony w recesji. Doprowadził go do dobrobytu, który trwa do dzisiaj. Reagan zmniejszył podatki (górny próg z 70% do 28%), wydał ustawy deregulacyjne przywracające zasady wolnej konkurencji, nie pozwalał na wprowadzanie protekcjonistycznych ceł, zdyscyplinował politykę monetarną, a dzięki tym posunięciom lata prezydentury Reagana to okres prosperity. Powstało 20 mln nowych miejsc pracy, bezrobocie, inflacja i stopy procentowe spadły. Wzrost dochodu narodowego utrzymywał się nieprzerwanie od 1982 roku przez 7 lat na poziomie 3,5%. Ilość osób zarabiających rocznie powyżej miliona dolarów wzrosła z 5.000 do 35.000.

Mimo tych zasług, jak nieubłaganie wskazuje historia, „człowiek roku” 1981 magazynu „The Times” był twórcą trzykrotnego wzrostu długu publicznego oraz największego historii deficytu budżetowego. W dużej mierze był to wynik rozkręcenia wyścigu zbrojeń i wystarczyło, że zimna wojna została wygrana a wydatki na zbrojenia zmalały tak, że dzięki świetnie funkcjonującej gospodarce już budżet 1998 roku miał niewielką nadwyżkę.

W polityce zagranicznej, kierował się zasadą „ Pokój przez siłę”. W czasie swoich kadencji zwiększył wydatki na obronę aż o 35 %. Jako pierwszy wypowiedział wojnę międzynarodowemu terroryzmowi.

Przeprowadził akcję przeciw partyzantce komunistycznej w Nikaragui i Angoli. Wspomagał militarnie nowy, nie-sandinowski rząd Salwadoru i Afgańskich Talibów. W październiku 1983 dokonał interwencji zbrojnej w Granadzie. Na ataki terrorystów odpowiadał atakiem, jak miało to miejsce w Libanie, kiedy lotnictwo amerykańskie zbombardowało Trypolis w kwietniu 1986. Dążył również do zwiększenia wpływów amerykańskich na Bliskim Wschodzie. Wstąpił się doprowadzeniem do uwolnienia przetrzymywanych w Iranie przez 444 dni 52 amerykańskich zakładników.

Ronald Reagan zostanie zapamiętany przede wszystkim jako pogromca komunizmu. Na polu polityki międzynarodowej zdobył sobie przydomek Wielkiego Wizjonera. Od podstaw zdefiniował politykę USA w stosunku do ZSRR . Nie było już mowy o polityce współistnienia, negocjacji i ustępstw

Miał zwyczaj tworzenia bardzo chwytliwych określeń dla zamierzonych przez siebie celów. W 1983 roku nazwał ZSRR „imperium zła”. Jego decyzja o wprowadzeniu w życie Strategicznej Inicjatywy Obronnej (tzw. „Gwiezdných Wojen”) oraz konsekwentna dyplomacja, jeśli nie spowodowały to na pewno przyspieszyły rozpad ZSRR. Utrzymywał bliskie kontakty z Michaiłem Gorbaczowem, skutecznie wprowadzał w życie plany demilitarystyczne.

Prezydent gorąco wspierał Polaków w ich dążeniu do wolności. Za jego zgodą CIA przekazywała polskim opozycjonistom fundusze. Niezwykle wzruszyło go przemówienie Jana Pawła II w stoczni Gdańskiej. Poprzysiągł sobie współdziałanie w walce z Papieżem i Lechem Wałęsą. Wielu Polityków twierdzi, że były to trzy najważniejsze postacie, które przyczyniły się do obalenia komunizmu w Polsce i całej Europie środkowo –wschodniej.

Związek Radziecki rozpadł się ostatecznie 3 lata po zakończeniu rządów Reagana.

W roku 1990 już jako były prezydent przyjechał do wolnej Polski i wygłosił przemówienie w Stoczni Gdańskiej.

Zaczynało się od słów : „Wzruszeniem mnie napawa obecność w miejscu, gdzie historia Polski zmieniła się na zawsze”. W dalszych wersach nawiązał do bohaterstwa Kościuszki i Pułaskiego, wyraził podziw dla Solidarności i wezwał do dalszej walki, o siłę i stabilność gospodarczą kraju.

W 1992 zdiagnozowano u niego chorobę Alzheimera, stan jego zdrowia pogarszał się Prezydent ostatecznie pożegnał się z narodem 5 listopada 1994 roku. Usunął się w cień do swego domu w Bel Air, gdzie zmarł w otoczeniu rodziny w czerwcu 2004 roku.

Barack Hussein Obama – amerykański polityk, działacz Partii Demokratycznej, w latach 2009-2017 44. prezydent Stanów Zjednoczonych. Jest laureatem Pokojowej Nagrody Nobla za rok 2009 za wysiłki w celu ograniczenia arsenałów nuklearnych i pracę na rzecz pokoju na świecie oraz Człowiekiem Roku 2008 i 2012 według tygodnika *Time*.

Barack Obama przyszedł na świat w sierpniu 1961 roku w Honolulu jako syn Kenijczyka i Amerykanki. Szkołę średnią ukończył na Hawajach, natomiast studia rozpoczął po przeprowadzce na kontynent amerykański. Uczył się na Occidental College, a następnie dostał się na prestiżowy Uniwersytet Columbia w Nowym Jorku. Obama ukończył tam politologię, a następnie, u schyłku lat 80. rozpoczął kolejny kierunek – prawo na Harvard Law School, gdzie obronił dyplom. Po ukończeniu studiów Barack Obama działał w firmie zajmującej się obroną praw człowieka. Wykładał również prawo na University of Chicago Law School. Jego kariera polityczna nabrała rozpędu dopiero w 2004 r., kiedy to został senatorem USA. 3 lata później oficjalnie zaczął ubiegać się o nominację w wyborach prezydenckich. Jego rywalką partyjną była wówczas Hillary Clinton. Jednak po zaciętej walce to młodemu senatorowi udało się wystartować w wyścigu o fotel prezydencki z ramienia Partii Demokratów. Ostatecznie w 2008 r. zwyciężył wybory, pokonując Johna McCaina reprezentującego Republikanów. Tym samym Barack Obama został pierwszym czarnoskórym prezydentem USA i sprawował swój urząd przez dwie kadencje. Obama wyprowadził Stany Zjednoczone z ogromnego kryzysu. Po drugie jest to prezydent, który dokonuje realnego zwrotu w kierunku Chin. Po trzecie, najważniejszym dokonaniem prezydenta Obamy jest to, że zdołał pokonać dwa potężne, ciągnące się dziesięciolecia kryzysy. Dokonał przełomu w relacjach z Iranem oraz Kubą. Zdołał również, dokonując zwrotu w kierunku Chin, nie odwrócić się jednocześnie od Europy. Przez to, że Stany Zjednoczone nie zbombardowały Syrii, nie zmarnowały szansy na dialog z Iranem. Po czwarte, to prezydent, który dokonał kopernikańskiego przewrotu w amerykańskiej polityce, czyli objął ubezpieczeniem medycznym miliony Amerykanów, którzy go dotychczas nie mieli. Reasumując: tak, uważam, że jest to wielki prezydent”. (fragmenty z : „Bartosz Brzyski rozmowa z Witoldem Juraszem” – „Jagiellonski24”).

Prywatnie jest ojcem dwóch nastoletnich córek (Malii Ann i Natashy) i mężem jednej z najbardziej wpływowych Pierwszych Dam Ameryki – Michelle. Ponadto były prezydent USA jest zdeklarowanym protestantem, fanem komiksów i zagorzałym kibicem Pittsburgh Steelers.

Donald John Trump - ur. 14 czerwca 1946 w Nowym Jorku) – amerykański przedsiębiorca, osobowość telewizyjna oraz polityk, od 20 stycznia 2017 jest 45 prezydentem Stanów Zjednoczonych. Urodzony i wychowany w nowojorskim Queens, w 1968 otrzymał dyplom z ekonomii na Wharton School of Business. W 1971 przejął rodzinną firmę Elizabeth Trump & Son, zmieniając później jej nazwę na The Trump Organization. Podczas swojej kariery biznesowej wybudował, wyremontował oraz zarządzał licznymi nieruchomościami komercyjnymi i mieszkaniowymi, hotelami, kasynami i polami golfowymi. W latach 1996–2015 był właścicielem konkursów Miss Universe, Miss USA i Miss Teen USA, a w latach 2004–2015 był gospodarzem programu telewizyjnego *The Apprentice*, emitowanego na kanale NBC. W 2015 znalazł się na 72. miejscu najbardziej wpływowych ludzi świata, z kolei w 2016 – z majątkiem wartym 4,5 miliarda dolarów został sklasyfikowany na 324. miejscu listy najbogatszych ludzi świata dwutygodnika *Forbes*.

KU KLUX KLAN - tajne stowarzyszenie terrorystyczne w Stanach Zjednoczonych działające od 1866 na południu Stanów Zjednoczonych. Pierwsza nazwa grupy brzmiała „Białe Bractwo Kapturowe” (członkowie organizacji nosili białe togi i białe kaptury w czasie spotkań). Obecna pochodzi od greckiego słowa „Kuklos” oznaczające okrąg, ponieważ okrąg jest najlepszym symbolem odrębności i czystości. Głównym celem działalności stowarzyszenia było utrzymanie supremacji białych. Członkowie organizacji stosowali metody terroru, samosądu i zastraszania ludności murzyńskiej. Zwalczany ustawami Kongresu z 1870 i 1871, formalnie rozwiązany w 1877, reaktywował działalność w 1915 w Atlancie, za sprawą pastora metodysty W.J. Simmonsa.

Nowy Ku-Klux-Klan prowadził działalnością nacjonalistyczną i rasistowską skierowaną przeciwko Murzynom, Żydom, imigrantom i katolikom. W szczytowym okresie rozwoju liczył ok. 5 mln członków (1925). Zwolennicy Ku-Klux-Klanu kontrolowali wówczas nawet władze stanowe, wprowadzili prohibicję w niektórych stanach i wpływali na zmniejszenie imigracji. 1930–1945 popularność Ku-Klux-Klanu spadła. W 1958 rozwiązany na terenie całego państwa, działał nielegalnie. W 1965 działalność Ku-Klux-Klanu potępił prezydent L. Johnson. Według KKK są oni zagrożeniem dla czystej, nieskalanej białej rasy i całego świata. Można odnieść wrażenie, że przekonania religijne i cała ta ceremonialna otoczka powstała tylko dla kamuflażu, bo jest to ugrupowanie terrorystyczne. Jego członkowie dopuścili się, nie do końca wiadomo ilu mordów w imię głoszonych idei. Nikt nie jest w stanie stwierdzić, ile czarnoskórych osób zostało zamordowanych, pobitych lub zlinczowanych. Zbrodnie były przeważnie tuszowane i przyciszane, bo w latach 20. XX wieku nikt nie bronił w USA czarnych. Na wysokich szczeblach władzy stali biali, więc stanowili oni także wymiar sprawiedliwości. Na ławie przysięgłych zasiadali biali, co ostatecznie przekreślało szanse czarnych i sprzyjało terroryzmowi. Członkowie Ku Klux Klanu bardzo sprytnie wykorzystali sytuację psychospołeczną w kraju.

Wielka Pieczęć Stanów Zjednoczonych (*Great Seal of the United States*) – to narodowy symbol USA. Po raz pierwszy została użyta w 1782 roku. Stosuje się ją do potwierdzania autentyczności dokumentów wydawanych przez władze Stanów Zjednoczonych. Awers pieczęci, przedstawiający bielika amerykańskiego z rozpostartymi skrzydłami, jest używany nieoficjalnie jako herb USA. Rewers natomiast przedstawia niedokończoną piramidę, na szczycie której widnieje tzw. Oko Opatrzności. Od 1935 obie strony wielkiej pieczęci znajdują się na odwrocie banknotu jednodolarowego.

The Stars and Stripes - Flaga Stanów Zjednoczonych (*The United States Flag*) – Flaga składa się z 13 poziomych pasów równej wysokości, ułożonych na przemian – czerwone i białe. W lewym górnym rogu flagi znajduje się niebieski kanton z pięćdziesięcioma pięcioramiennymi, białymi gwiazdami, ułożonymi w dziewięciu poziomych rzędach. Gwiazdy symbolizują 50 amerykańskich stanów, pasy – to 13 pierwotnych kolonii. Flaga przeszła aż 26 zmian od czasu przyjęcia jej przez unię 13 stanów. Obecnie obowiązująca flaga 50-gwiazdkowa jest najdłużej używaną wersją. 4 lipca 2008 roku wyprzedziła o rok wersję 48-gwiazdkową, która obowiązywała aż 47 lat.

Flaga USA symbolizuje przede wszystkim wolność i prawa zagwarantowane w konstytucji, wolność jednostki, po raz pierwszy ukonstytuowaną w Deklaracji Niepodległości.

Pentagon - siedziba Departamentu Obrony Stanów Zjednoczonych. Jest to największy pod względem kubatury i liczby pomieszczeń budynek biurowy na świecie, nie będący wieżowcem. To budynek rządowy, zbudowany został w czasie II wojny światowej. Wykonany z kamienia, liczący 5 pięter, każde piętro ma pięć korytarzy otaczających budynek.

Biały Dom (*White House*) - rezydencja i miejsce pracy prezydentów USA. Biały Dom znajduje się w Waszyngtonie, a swoją nazwę zawdzięcza prezydentowi Rooseveltowi, który nadał mu ją w 1901 roku. Do kompleksu Białego Domu zalicza się: Rezydencja Wykonawcza, Zachodnie i Wschodnie Skrzydło, gmach Urzędu Wykonawczego Prezydenta Stanów Zjednoczonych oraz tereny zielone.

The Star - Spangled Banner (*Gwieździsty Sztandar*) - hymn państwowy Stanów Zjednoczonych. Powstał w 1814 roku, a zatwierdzony został przez Kongres Stanów Zjednoczonych 3 marca 1931. Autorem tekstu jest Francis Scott Key, który zapisał go na skrawku papieru, gdy został zatrzymany w trakcie ostrzału Baltimore, melodia Johna Stafforda Smitha powstała już 1800 roku.

Bald Eagle czyli **Bielik Amerykański** to gatunek drapieżnego ptaka z rodziny jastrzębiowatych, występującego w Ameryce Północnej. Zasięg jego występowania obejmuje Kanadę i Alaskę, 48 stanów USA oraz Meksyk. Jest jednym z najbardziej rozpoznawalnych państwowych symboli Ameryki. Pojawia się na większości oficjalnych pieczęci, w tym na Wielkiej Pieczęci Stanów Zjednoczonych, przyjętej przez Kongres Kontynentalny w 1782 roku. Symbolika Bielika Amerykańskiego wywodzi się z niektórych kultur tubylczych Ameryki Północnej, a jego pióra, są jednymi z centralnych elementów ich religii i duchowych obrzędów.

Wujek Sam (*Uncle Sam*) – to personifikacja Rządu Amerykańskiego. Po raz pierwszy została użyta w 1812 roku, w czasie wojny brytyjsko – amerykańskiej. *Wujek Sam* przedstawiany jest jako starszy mężczyzna ze srogą miną,

wskazujący palcem na obserwatora. Ma siwe włosy i brodę, a jego ubrania zawierają barwy znajdujące się na amerykańskiej flagie. W 1812 roku, prowiant dla amerykańskiej armii, zakupiony przez rządowego dostawcę, kontrolowany był przez dwóch braci. Jeden z nich nazywany był właśnie *Wujek Sam*. Ta nazwa przyjęła się wśród żołnierzy, robotników i reszty społeczeństwa. Od tej pory rząd amerykański nazywany jest „czule” - *Wujek Sam*. Autorem plakatu nawołującego do wstąpienia do armii z wizerunkiem Wuja Sama jest James Montgomery Flagg.

Dolina Krzemowa (*Silicon Valley*) - nazwa nadana północnej części Doliny Santa Clara przez amerykańskiego dziennikarza Dona C. Hoeflera w 1971 roku. Dolina znajduje się w północnej części stanu Kalifornia. Tereny stanowią centrum przemysłu – głównie komputerowego.

Route 66 – historyczna droga łącząca Chicago z Los Angeles otwarta w 1926r. Od roku 1936 przedłużona została do Santa Monica. Route 66 mierzy 2448 mil (3939 km). Trasa ta popularnie zwana jest Mother Road czyli Droga – Matka. Przebiega m. in. przez stany Illinois, Nowy Meksyk i Arizona. Trasa na tych odcinkach uznana została za narodową drogę krajową, stanowiącą popularną atrakcję turystyczną.

Dziki Zachód (*Wild West*) – termin, który swoją popularność zawdzięcza literaturze i filmom z gatunku western. Określenie to odnosi się do zachodnich terenów Stanów Zjednoczonych z XIX i początku XX wieku. W tym czasie panowało tam bezprawie oraz ciągłe zmagania Indian, kowbojów, traperów i osadników, czyli sytuacje znane nam z westernów. Charakterystycznym zjawiskiem dla Dzikiego Zachodu była tzw. Gorączka Złota – chęć szybkiego wzbogacenia się przez dużą liczbę osób, przybywających na tereny, obfitujące w złoża złota i innych szlachetnych kruszców.

Autobusy Szkolne (*School bus*) - typ autobusów zaprojektowanych i wykonanych do przewozu uczniów do i ze szkoły oraz szkolnych wydarzeń. Autobusy szkolne różnią się od innych typów autobusów cechami konstrukcyjnymi, które są wymuszone przez przepisy federalne i stanowe. Autobusy są barwy żółtej i wyposażone są w specjalne urządzenia bezpieczeństwa.

Futbol amerykański (*American football*) – Jest to najpopularniejszy sport w Stanach Zjednoczonych. W trakcie meczu dwie jedenastoosobowe drużyny starają się zdobyć jak największą liczbę punktów. Główną zasadą gry jest rzucanie piłki ręką, jednak można ją również przemieszczać wykopując, niosąc, rzucając lub przekazując ją z rąk do rąk między zawodnikami. W USA ta gra nazywana jest po prostu football. *American football* to nazwa przyjęta w innych krajach dla odróżnienia od innych gier piłkarskich (w USA piłka nożna to *soccer*).

Taksówki amerykańskie - są najbardziej popularnymi taksówkami na świecie, w większości dysponujące takimi samymi markami aut o jednakowym żółtym kolorze. Taksówki te są przede wszystkim kojarzone z Nowym Jorkiem.

Dzień świstaka (*Groundhog Day*) – święto obchodzone w Stanach Zjednoczonych i Kanadzie dnia 2 lutego. Polega ono na przepowiadaniu nadejścia wiosny poprzez wyciągnięcie świstaka z jego nory. Jeśli zwierzę zobaczy wtedy swój cień – oznacza to, że zima potrwa jeszcze 6 tygodni. Jeśli nie ujrzy cienia – zwiastuje to szybkie nadejście wiosny.

Roswell - miasto w Stanach Zjednoczonych w Stanie Nowy Meksyk. Miejscowość ta znana jest przede wszystkim z rzekomego rozbicia się tam UFO, dnia 2 lipca 1947 roku. Świadkowie twierdzą, że zauważyli duży jarzący się przedmiot, który z dużą prędkością przeleciał w kierunku północno-zachodnim. Kształtem przypominał dwa nałożone na siebie talerze. Następnego dnia odkryto porzucane szczątki wraku. Fragmenty te po zgnieceniu natychmiast się odginały, a kawałki były lekkie, ale mimo to nie dało się ich złamać ani spalić. Wrak został zabrany do wojskowej bazy w Roswell, gdzie był badany. Oficjalnie ogłoszono, że latający spodek był w rzeczywistości meteorologicznym balonem sondazowym. Jednak prawda dotycząca pochodzenia tego dziwnego obiektu ciągle owiana jest tajemnicą.

Broadway – (pl: szeroka droga) to jedna z najdłuższych ulic na świecie, która znajduje się w Nowym Jorku w dzielnicy Manhattan. Ma 241 km długości i biegnie od Manhattanu do Albany. Ulica ta jest jedną z najbardziej rozpoznawalnych ulic Stanów Zjednoczonych. Stanowi centrum teatralne USA, gdyż w jej środkowej części (region Times Square) mieści się wiele musicalowych i rozrywkowych teatrów.

Masło orzechowe (*Peanut butter*) – bardzo popularny w kuchni amerykańskiej i holenderskiej wyrób z orzeszków ziemnych. Produkt ten jest jednak przede wszystkim kojarzony ze Stanami Zjednoczonymi. Jego konsystencja to gęsta masa – krem. Zawiera zdrowe tłuszcze roślinne, cukier, sól i nieznaczne ilości szkodliwych tłuszczów. Wynalazcą masła orzechowego jest amerykański lekarz John Harvey Kellogg. Zostało ono wynalezione w XIX wieku.

Dzień Niepodległości Stanów Zjednoczonych Co roku 4 lipca obchodzony jest Dzień Niepodległości (ang. Independence Day) Stanów Zjednoczonych. Coroczne państwowe święto jest rocznicą ogłoszenia deklaracji niepodległości Stanów Zjednoczonych od Wielkiej Brytanii. Wydarzenie to miało miejsce w 1776 roku. W Dzień Niepodległości odbywają się liczne atrakcje. Są to między innymi koncerty, parady i festyny. Tradycją są również przemówienia o tematyce patriotycznej wygłaszane przez władze państwa. Wieczorem w ten dzień odbywają się pokazy sztucznych ogni. Oficjalnie 4 lipiec jest dniem wolnym od pracy.

Wojna secesyjna w USA. Geneza wojny secesyjnej. Wojna secesyjna była wojną domową między stanami północnymi, a stanami południowymi USA. Właściwie od początku istnienia Stanów Zjednoczonych przemysłowa północ i rolnicze południe były całkowicie różniącymi się regionami. Z czasem różnice nasilały się, co prowadziło do nieuchronnego konfliktu. Sytuacja stała się bardzo poważna w latach 60-tych XIX wieku. Jedną z głównych przyczyn wojny secesyjnej - konfliktu między Północą a Południem była kwestia niewolnictwa. Stany południowe opierały swą gospodarkę na produkcji bawełny, która była opłacalna dzięki taniej, niewolniczej sile roboczej. Na Północy istniał rozwinięty przemysł, a niewolnictwo było zabronione. W stanach północnych rozwijał się także ruch abolicjonistyczny, walczący o zniesienie niewolnictwa. Konflikt zaostrzył się w związku z przyłączeniem do USA po wojnie z Meksykiem trzech nowych stanów. Południowcy żądali, by niewolnictwo było w nich dozwolone, czemu sprzeciwiali się mieszkańcy Północy.

Gdy w 1860 roku na prezydenta USA wybrany został Abraham Lincoln, nastroje na Południu zradycyzowały się. Był on uznawany za zdecydowanego przeciwnika niewolnictwa. W tym czasie w 15 stanach południowych niewolnictwo było dozwolone, natomiast w 23 stanach północnych zabronione. W czasie wyborów prezydenckich w 1860 roku na południu pojawiały się liczne głosy, że w wypadku zwycięstwa Lincolna, z Unii wystąpią stany południowe, co było zapowiedzią nadchodzącej wojny secesyjnej (domowej). Secesja Karoliny Południowej, powołanie Konfederacji Stanów Ameryki i wybuch wojny. W odpowiedzi na wybór Lincolna, 20 grudnia 1860 r. secesję (wystąpienie) z Unii ogłosiła Południowa Karolina. 4 lutego 1861 r. na kongresie w Montgomery 7 stanów utworzyło Konfederację Stanów Ameryki z prezydentem Jeffersonem Davisem na czele. Do końca 1861 r. należało do niej 11 stanów; a ostatecznie 17. Konflikt

zbrojny wydawał się nieuchronny, więc na dowódcę wojsk Południa został wybrany doświadczony żołnierz, generał Robert Lee. Lincoln nie spieszył się z wypowiedzeniem wojny ani ogłoszeniem zniesienia niewolnictwa, gdyż chciał rozwiązać konflikt na drodze pokojowej. Dopiero 5 kwietnia 1861 r. prezydent wydał dekret o wyjęciu spod prawa zbuntowanych stanów. W odpowiedzi południowcy 12 kwietnia 1861 r. uderzyli na obsadzony przez wojska federalne Fort Sumter (w Karolinie Południowej). Był to początek wojny secesyjnej.

Lincoln 23 września 1862 r. ogłosił, że jeżeli do 1 stycznia 1863 r. zbuntowane stany nie powrócą do Unii, to ich niewolnicy otrzymają wolność i będą mogli swobodnie wstępować do armii Unii. W wyniku braku reakcji Konfederacji 1 stycznia 1863 roku wszedł w życie dekret o zniesieniu niewolnictwa, czyli akt abolicji. Wszedł on później do konstytucji (18 grudnia 1865 r.) jako 13 poprawka. W 1863 roku wojna secesyjna weszła w decydującą fazę. Generał Lee przeszedł Potomac i zagroził Waszyngtonowi. Jednak po zaciętej bitwie pod Gettysburgiem (1-3 lipiec 1863 r.) był zmuszony cofnąć się na południe. Od tego momentu konfederaci przeszli do defensywy, natomiast wojska Unii zaczęły odnosić coraz większe sukcesy. W 1864 roku Lincoln został wybrany po raz drugi na prezydenta, wbrew nadziejom południowców. Armia Unii posuwała się coraz bardziej na południe, a klęska Konfederacji zdawała się być nieuchronną. Prezydent Południa Davies, starał się zdobyć poparcie Wielkiej Brytanii, jednak jego polityka okazała się nie skuteczna, gdyż Brytyjczycy nie zdecydowali się na oficjalne wsparcie Konfederacji. W wyniku zdecydowanej przewagi, jaką uzyskały wojska Północy, wojska Konfederacji zaczęły w 1865 roku skłaniać się do kapitulacji. Taktyka spalonej ziemi skutecznie osłabiała gospodarkę Południa i zaopatrzenie ich wojsk. 9 kwietnia 1865 r. w Appomattox generał Lee podpisał akt kapitulacji Konfederacji. Oznaczało to koniec wojny secesyjnej - prawie 5-letniego konfliktu, który pochłonął życie kilkuset tysięcy ludzi. Dużą rolę w zwycięstwie Unii odegrał niewątpliwie prezydent Lincoln. Jednak 5 dni po podpisaniu pokoju został on zastrzelony przez zamachowca związanego z południowcami. Zwycięstwo Unii w wojnie secesyjnej przyspieszyło zmiany zachodzące w USA. Następował szybki rozwój przemysłu, a rolnicze południe traciło na znaczeniu. Zniesiono niewolnictwo, chociaż w stanach południowych los murzynów nadal był bardzo ciężki. Amerykańska wojna domowa nie spowodowała jednak trwałych podziałów i animozji w społeczeństwie. Po wojnie secesyjnej USA wstąpiło na ścieżkę szybkiego rozwoju, dzięki czemu w kolejnym stuleciu stało się największym światowym mocarstwem.

Ellis Island to mała wyspa przy Manhattanie, oficjalne centrum przyjmowania imigrantów z Europy na wschodnim wybrzeżu (na zachodnim rolę tę pełniła wyspa Angel niedaleko San Francisco). Działo ono do lat 1891-1954. Przez cały okres jej działania, do chwili ostatecznego zamknięcia w 1954, stacja przyjęła około 20 milionów imigrantów. Po przybyciu na wyspę imigranci byli przesłuchiwanymi przez urzędników i badani przez lekarzy. W większości przypadków była to szybka procedura i imigranci spędzali na wyspie tylko kilka godzin przed przewiezieniem na stały ląd i rozpoczęciem życia w nowym kraju. Niektórzy jednak musieli spędzać tygodnie lub miesiące w szpitalach na wyspie przechodząc badania lub leczenie. Około 3 tys. z nich zmarło na wyspie w całej jej historii. Tylko około 2 procent osób przechodzących przez stację nie otrzymało zgody na osiedlenie się w USA i musiało wrócić do Europy, głównie z powodu kłopotów zdrowotnych, chorób psychicznych lub kryminalnej przeszłości. American dream imigrantów przybyłych na Ellis Island w Nowym Yorku polegał na tym, iż postrzegali tę wyspę jako granicę, za którą mogą spełnić się wszystkie sny.

Rosa Parks - 1 grudnia 1955 w Alabamie, w mieście Montgomery, jadąc autobusem miejskim czarna kobieta Rosa Parks odmówiła ustąpienia miejsca białemu mężczyźnie. Została aresztowana. Chociaż konstytucja Stanów Zjednoczonych [weszła w życie w 1789] znosiła niewolnictwo, w wielu stanach był to w zasadzie zabieg formalny. Segregacja rasowa niemal do końca XX wieku była w USA faktem, a do dziś odczuwalne są jej społeczne skutki. Postawa młodej Rosy zapoczątkowała w USA proces zmian, który zniósł segregację rasową i formalne podłoże rasizmu.

Martin Luther King – urodzony 15 stycznia 1929 r. w Atlancie pastor Kościoła baptystów, polityk, działacz na rzecz równouprawnienia. King ukończył socjologię na prywatnym college'u Morehouse, a następnie seminarium teologiczne w Chester w Pensylwanii. W 1953 r. poślubił Corettę Scott, z którą miał czworo dzieci. W 1954 r. Martin Luther King uzyskał święcenia kapłańskie w zborze baptystycznym w Montgomery w Alabamie. Rok później zdobył tytuł doktora z systematyki teologicznej. Od 1955 do 1955 r. King przewodniczył bojkotom organizowanym w Montgomery w celu zniesienia segregacji rasowej autobusów miejskich. Walczył o równouprawnienie rasowe i prawa obywatelskie. Z jego inicjatywy czarnoskórzy studenci zajmowali miejsca przeznaczone w lokalach publicznych dla białych. Martin Luther King organizował także tzw. rajdy wolności, w trakcie których on oraz członkowie Kongresu Równości Rasowej poruszali się po stanach południowych specjalnymi autobusami i domagali się zniesienia segregacji rasowej. Dzięki działaniom Kinga na rzecz obrony praw obywatelskich czarnoskórych zaangażował się także J. F. Kennedy. W 1963 r. Martin Luther King stanął na czele Marszu na Waszyngton, w którym wzięło udział 250 tys. ludzi obu ras, w tym także Marlon Brando, Charlton Heston, Sydney Poiter, James Baldwin. Prawdziwy kryzys idei "American Dream" nastąpił w latach 60., kiedy to czarni mieszkańcy Stanów Zjednoczonych zaczęli domagać się swoich praw obywatelskich, m.in. prawa do głosowania. Zawieszeni gdzieś między prawem, bez jasnego statusu społeczno-politycznego,

dyskryminowani i segregowani od reszty społeczeństwa, szczególnie w stanach południowych, zaczęli urządzać marsze i manifestacje. W 1965 roku Martin Luter King w swoim słynnym przemówieniu "I Have a Dream", nawiązał do Deklaracji Niepodległości i powiedział: *"Miałem sen, że synowie niewolników i synowie właściciele niewolników zasiądą przy wspólnym stole braterstwa"*. W 1964 r. otrzymał pokojową Nagrodę Nobla. Martin Luther King został zastrzelony 4 kwietnia 1968 r. w Memphis. Jego zabójca, J. E. Ray, otrzymał karę 99 lat pozbawienia wolności.

Abolicjonizm (łacińskie *abolitio* - zniesienie), w szerokim znaczeniu ruch społeczno-polityczny, który w XVIII-XIX w. objął swym zasięgiem Europę i obie Ameryki, mając na celu zniesienie niewolnictwa i handlu niewolnikami. Zapoczątkowany przez kwakrów w koloniach angielskich w Ameryce Północnej. Na największą skalę rozwinął się w USA w północnych stanach (Nowa Anglia). W 2. połowie XVIII w. powstały pierwsze towarzystwa abolicyjne: 1753 w Wielkiej Brytanii, 1775 w Ameryce - Towarzystwo za Zniesieniem Niewolnictwa, działające na zasadzie społeczno-filantropijnej, 1788 we Francji. Rewolucje amerykańska i francuska usiłowały zrealizować postulaty ruchu. Konstytucja USA z 1787 zezwalała na regulowanie kwestii niewolnictwa przez poszczególne stany; większość stanów pn. zniosła je przed końcem XVIII w.

W południowych stanach USA abolicjonizm zyskał poparcie dopiero na początku 2. poł. XIX w. Zwolennicy niewolnictwa w tych stanach (gł. plantatorzy i hodowcy) siłą przeciwstawiali się utracie darmowej siły roboczej, co doprowadziło do powstania J. Browna (1859), a następnie do wybuchu wojny secesyjnej w latach 1861-1865, która ostatecznie rozstrzygnęła kwestię niewolnictwa w USA. W wyniku zwycięstwa stanów Północy i uchwalenia w 1865 XIII poprawki do Konstytucji Stanów Zjednoczonych zniesiono niewolnictwo w całym kraju i przyznano Murzynom pełne prawa obywatelskie. Sukces nie oznaczał jednak powszechnego zniesienia niewolnictwa i handlu niewolnikami, który w wielu miejscach kwitł nadal.

RELIGIE

Według danych statystycznych w USA jest ok. 67 mln katolików, co oznacza, że stanowią 23 proc. ludności kraju (członkowie pozostałych Kościołów i grup chrześcijańskich to ok. 60 proc.). Druga co do wielkości Konwencja Południowych Baptystów liczy ponad 15 mln osób i może się poszczycić największą liczbą kaznodziejów - ponad 70 tysiącami. Katolicyzm posiada największą liczbą wiernych, a mimo to, nie jest dominującym wyznaniem w tym kraju. Największym wyznaniem jest protestantyzm, bo choć katolicyzm stanowi jedną zwartą grupę, protestantyzm podzielony jest na wiele kościołów. Coraz częściej Amerykanie zaliczani są do nacji trójwyznaniowej: protestantyzm (56 proc.), katolicyzm (23 proc.), judaizm (2-3 proc.).

Religia a sfera publiczna - Obecnie, według obiegowej opinii, Ameryka jest jednym z najbardziej religijnych krajów na świecie, podobnie jak Polska. Ale, w przeciwieństwie do Polski, w USA od dawna istnieje dosyć dobrze zorganizowany ruch humanistyczny. Proponuje on światopogląd alternatywny wobec wszystkich idei religijnych. Formalnie w Stanach Zjednoczonych Kościół jest oddzielony od państwa, ale w praktyce istnieje zjawisko „miękkiego przenikania”. Stąd m.in. na każdym banknocie dolarowym napisane jest obecnie „In God We Trust”, (czyli „Bogu ufamy”), choć napis ten pojawił się dopiero na początku lat pięćdziesiątych i stał się oficjalnie mottem narodowym podczas prezydentury D. Eisenhowera. Podobnie jest z tzw. „Pledge of Allegiance”. Jest to hołd fladze amerykańskiej składany z prawą ręką trzymaną na sercu i mówiony masowo np. przez dzieci w szkołach i przez nowomianowanych obywateli amerykańskich. Ale sformułowanie „One Nation, under God” („jeden naród pod opieką Boga”), które wymawia się podczas Hołdu, jest również wstawką z lat pięćdziesiątych, bo oryginalna wersja Hołdu opublikowana w 1892 w piśmie młodzieżowym nie zawierała żadnej wzmianki o Bogu. Została ona dodana przez Kongres Amerykański w 1954, również podczas kadencji Prezydenta Eisenhowera. Obecnie, po tragicznych atakach terrorystycznych na Nowy Jork i Pentagon, dosłownie na każdej ulicy w każdym mieście w USA można zobaczyć „God Bless America!” („Niech Bóg błogosławi Amerykę!”), formułę, która na naszych oczach niejako staje się nowym mottem religijno-chrześcijańskim USA.

Klauzula Pierwszej Poprawki, autorstwa Jamesa Madisona, to według znanego historyka amerykańskiego Henry Steele Commager'a „być może najważniejsza decyzja polityczna, jaką osiągnięto w Nowym Świecie”. A to dlatego, że gwarantuje ona nie tylko wolność wyznawania jakiegokolwiek religii, ale również chroni tych, którzy są niewierzącymi. Dla założycieli Stanów Zjednoczonych jedną z najważniejszych kwestii było: oddzielić na zawsze rząd od wpływów kościelnych po to, aby uniknąć horroru, jaki miał miejsce w historii państw wyznaniowych. Jefferson i Madison znali dobrze historię Europy, gdzie rządy sprzężone z Kościołem były powodem nieustannych prześladowań religijnych, wyzysku i ciemnoty mas, ogólnej niestabilności politycznej i — szczególnie w przypadku Kościoła katolickiego — inkwizycji, tortur, palenia czarownic i innych mordów i przestępstw na tle religijnym.

Pluralizm religijny. Wielość wyznań sprawiła, że Alexis de Tocqueville, opisując Amerykę, zwrócił uwagę, iż mieszkańcy tego kraju od początku myśleli o tym, jak religia może wesprzeć demokrację i pluralizm. Myśl polityczna ojców założycieli była oparta na filozofii oświecenia, angielskiej tradycji prawnej i demokratycznych tradycjach antyku. Na tym fundamencie udało się stworzyć republikę szanującą duchowość obywateli i wolną od religijnej nietolerancji. James Madison (ojciec amerykańskiej konstytucji), czwarty prezydent USA, pisał, że droga do sukcesu republiki polega na „zamknięciu w granicach jednego społeczeństwa tak wielu odmiennych klas obywateli, by tworzenie przez większość niesprawiedliwych związków stało się mało możliwe”. Mnogość wyznań nie doprowadziła więc do

dramatycznych konfrontacji, a wpływ poszczególnych kościołów na politykę był ograniczany przez interesy pozostałych.

Uznać należy, że niezależnie od zjawisk utrzymywania się różnorodności wyznaniowej w Stanach Zjednoczonych, faktem pozostaje amerykański fenomen pluralizmu religijnego.

Pentekostalizm (ruch zielonościwkowy) inaczej mormonizm – nurt chrześcijaństwa wyrosły i zakorzeniony w ewangelikalnym protestantyzmie, charakteryzujący się wyjątkowym naciskiem na znaczenie darów Ducha Świętego, w tym prorokowania, uzdrawiania chorych (np. przez nałożenie rąk i modlitwę), glosolalii, o których wspomniano w rozdziale 12 Pierwszego Listu do Koryntian. Za początkową datę rozwoju ruchu zielonościwkowego przyjmuje się 1901 r. – w Stanach Zjednoczonych. Wyznawcy pentekostalizmu są nazywani w Polsce zielonościwkowcami z uwagi na najważniejsze dla nich wydarzenie – Zesłanie Ducha Świętego jako początek Kościoła, które w Biblii (Dz. Ap. 2,1) określane jest jako Zielone Świąta. Nabożeństwa zielonościwkowe charakteryzują żarliwe modlitwy, głośne śpiewy i muzyka, a czasem także spontaniczny taniec. Zielonościwkowcy tłumaczą, że to właśnie Duch Święty prowadzi ich nabożeństwo, a oni nie są ograniczeni religijnymi schematami. Początki Kościoła sięgają 1830 r., kiedy to młody - dwudziestosześcioletni - Joseph Smith (1805-1844), wraz ze swymi sześcioma zwolennikami, postanowił, zgodnie z objawieniem, które otrzymał, zorganizować gminę na wzór pierwszych chrześcijan czasów apostołskich. Pojawienie się Kościoła mormonów w tym okresie nie było czymś wyjątkowym. Pierwotnie mormonizm był ruchem ubogich farmerów, którzy znaleźli w nim oparcie duchowe i ekonomiczne. Początkowo dopuszczano poligamię (sam założyciel miał kilkanaście żon), jednakże w 1890 r. - pod naciskiem Kongresu amerykańskiego - zakazano jej. Dopiero wtedy, w 1896 r., uznano Utah za stan USA. Współcześni mormoni kładą duży nacisk na obowiązek dotrzymania wierności małżeńskiej i powstrzymywania się od współżycia seksualnego aż do zawarcia ślubu. Obecnie jest to czwarta pod względem liczebności (około 9 mln członków) grupa religijna w Stanach Zjednoczonych. Mormoni wierzą w szybkie, ponowne przyjście na świat Chrystusa (drugi adwent) w celu objęcia tysiącletnich rządów (stąd nazwa Kościoła). Prócz chrztu do zbawienia potrzebne są dobre uczynki, stanowiące wyraz wiary człowieka. Mormoni nie piją alkoholu, kawy, herbaty ani nie palą tytoniu. Małżeństwo w doktrynie mormonów trwa także po śmierci małżonków. Mormoni poślubiają swych małżonków na całą wieczność.

AMISZE. ODCIĘCI OD ŚWIATA, ZATRZYMANI W CZASIE

Są nienowocześni, ale nie prymitywni. Nie akceptują telefonów, samochodów, elektryczności, wąsów, pasków, biżuterii i makijażu. Lista jest dłuższa. Edukacja kończy się na ósmej klasie. Nie korzystają również z pomocy społecznej. Amisze, bo o nich mowa, żyją w Stanach Zjednoczonych obok stałych klientów restauracji McDonald's, fanów Paris Hilton i tych, którzy naleśniki z syropem klonowym przegryzają skandalami z "The Oprah Winfrey Show". Amisze są negatywnie nastawieni do wszelkich nowinek technologicznych/AFP

Gdy pokojowo nastawieni do świata Amisze żyją w niezmiennym od wielu lat otoczeniu i w swojej codziennej pracy skupiają się na modlitwie, robieniu przetworów, wychowywaniu **dzieci**, uprawie roli, reszta "przerzuca papiery na biurku, ma obsesję kupowania i przyczynia się do rozpadu rodziny" - pisał Sasha Issenberg na łamach "Washington Monthly".

Teraz, gdy ty siedzisz przed komputerem i czytasz ten tekst, Amisz, co nie ulega wątpliwości, zajmuje się czymś zupełnie innym. W jego życiu nie ma komputera, telewizora, DVD... Bez tych odpowiedzi multimedialnych też da się normalnie żyć. Odcięcie od respiratora, pompującego do płuc ulotne i doraźne przyjemności nie czyni ich ludźmi gorszymi, ale innymi. Może lepszymi.

Awersja to technologii

Amisze są negatywnie nastawieni do wszelkich nowinek technologicznych. Uważają, że tego typu urządzenia osłabiają więzy rodzinne. Odrzucają elektryczność, telefony, telewizję, samochody... Uważają je za przejaw próżności; coś, co powiększa przepaść w społeczeństwie i sprowadza prostych ludzi na materialne manowce. Ale w sytuacji zagrożenia zdrowia lub życia mogą złamać niepisane zasady "ordnung". - Najczęściej nie mogą posiadać samochodów czy telefonów, ale mogą je pożyczyć w razie potrzeby. Mniej konserwatywne wspólnoty dopuszczają nawet pożyczanie samochodów w celu odwiedzenia daleko mieszkającej rodziny. Bardziej konserwatywne tylko w razie wyższej potrzeby. Jeśli chodzi o telefony, to nie powinno ich być w domach. W wielu wspólnotach dopuszczalna była tylko jedna budka telefoniczna, która miała służyć jedynie w nagłych przypadkach wszystkim rodzinom mieszkającym na danym terenie. Obecnie w dobie telefonów komórkowych, dozwolone jest coraz częściej posiadanie telefonu stacjonarnego, jeśli ktoś bezwzględnie potrzebuje go do prowadzenia interesów i utrzymania rodziny - Prąd generują sami - w młynach. Zwyczaje różnią się znacząco między poszczególnymi odłamami Amiszów. Jedni nie mogą używać nawet latarek, inni mogą podróżować samolotami czy samochodami, choć nie mogą być ich właścicielami. Podstawową jednak zasadą jest odseparowanie się od świata i samowystarczalność. Są mniej narażeni na przerwy w dostawie prądu, spowodowane burzami, katastrofami, a to chroni ich przed wpływami z zewnątrz.

Kult rodziny

Z ich prostego, pozbawionego wygód życia, emanuje rodzinne ciepło. To, że nie mogą poruszać się samochodami, czy kształcić powyżej ósmej klasy, sprawia, że rodzina trzyma się razem, a dzieci nie są rozproszone po całym świecie. Amisze mają ogromny szacunek do ludzkiego życia. Tworzą rodziny wielodzietne. Mężczyzna, choć jest głową rodziny, wszystkie decyzje podejmuje wspólnie z żoną. On prowadzi gospodarkę, ona prowadzi dom. Centralnym punktem dnia jest wspólne spotkanie przy stole. Amisze przywiązują ogromną wagę do kształcenia wrażliwości swoich pociech. To dlatego, zamiast nowego telefonu czy PlayStation, które są zresztą niedopuszczalne, amiskie dzieciaki dostają w prezencie zwierzę. Owcę, krowę, kozę. Opieka nad zwierzęciem uczy ich odpowiedzialności. Dziecko samo karmi swój prezent, obserwuje, jak rośnie, jest świadkiem **chorób**, narodzin, czasem śmierci.

Bezpłodność i choroby genetyczne

A co się dzieje, gdy szczęśliwe małżeństwo jest pozbawione tego daru od Boga, jakim jest dziecko? Czy można leczyć bezpłodność, skoro jest ona wolą Stwórcy? Okazuje się, że tak.

- Choć płodność i bezpłodność postrzegane są jako dar od Boga, to jednak Amisze dopuszczają możliwość leczenia. Preferuje się, co prawda, medycynę naturalną (w której zresztą wielu Amiszów się specjalizuje), ziołolecznictwo itd., ale w większości wspólnot nie jest zakazane korzystanie z porad lekarza oraz przyjmowanie leków. Problemem są natomiast rachunki za leczenie, gdyż Amisze odmawiają wykupowania ubezpieczeń zdrowotnych. Niektóre szpitale wprowadzają jednak dla nich specjalne programy - mówi INTERIA.PL Paulina Napierała.

Powszechne są wśród Amiszów choroby genetyczne, będące konsekwencją zawierania związków w obrębie wspólnoty, w której od wielu lat krążą te same geny. - Przez długi okres czasu Amisze nie byli tego świadomi. Prowadziło to do wielu chorób i dużej śmiertelności dzieci. Zdrowie lub choroba dziecka postrzegane były i są jako dar od Boga - mówi Paulina Napierała. - Niemniej jednak Amisze zwracali się o porady do lekarzy, choć zanim to nastąpiło starali się leczyć je ziołami. Obecnie zgadzają się na udział w wielu testach i badaniach dotyczących chorób genetycznych. Gdy przyczyny chorób ich dzieci stały się dla nich jasne, początkowo wiele wspólnot, zwłaszcza bardziej konserwatywnych (Old Order Amish) zgadzało się na nowoczesne metody leczenia, ale nie na prewencję. Prewencja wiązałaby się bowiem m.in. z badaniami prenatalnymi oraz unikaniem małżeństw w ramach wspólnoty ze względu na pokrewieństwo - dodaje.

Skazani na te same geny

Świadomość Amiszów na temat ryzyka, jakie niesie ze sobą poślubienie osoby spokrewnionej, jest coraz większa. Ale - jak zaznacza Paulina Napierała - "życie w zamkniętych wspólnotach uznawane jest za usankcjonowane przez Boga". Problem udałoby się wyeliminować, gdyby Amisz mógł poślubić osobę spoza wspólnoty, ale nawet najbardziej liberalne odłamy nie dopuszczają takiej możliwości.

/INTERIA.PL - Coraz więcej wspólnot stara się zapobiegać problemowi chorób genetycznych poprzez przyzwolenie na szukanie partnera w innych wspólnotach (oddalonych terytorialnie) - ale należących do tego samego odłamu ich religii. W tym miejscu jednak koło się zamyka, bo "niemal wszyscy Amisze w Ameryce wywodzą się od kilkuset osadników, którzy przybyli tam w XVII - XVIII wieku". Choroby genetyczne stały się na tyle powszechne, że "w niektórych regionach zamieszkałych przez Amiszów utworzono nawet specjalne kliniki, pracujące nad lekami (...), a oni sami (Amisze - red.) starają się je wspierać finansowo. Organizują m.in. aukcje swoich tradycyjnych produktów, w tym szczególnie popularnych, szytych ręcznie kołder (Amish quilts)".

Dojrzały wybór

To nie są niewykształceni ludzie, choć fakt kończenia edukacji na tak wczesnym poziomie, mógłby prowadzić do takich wniosków. Po **szkole** tradycyjnej dzieci rozpoczynają szkołę życia. I nie ogranicza się ona do katorżniczej pracy w polu. Młodzi ludzie uczą się wybranego fachu, stając się czeladnikami przyuczającymi się do zawodu. Rzemiosło jest w tej wspólnocie bardzo cenne. I cenione przez sąsiadów-Amerykanów. Nawet oni, powoli zmęczeni swoim stylem życia, przyglądają się tym wspólnotom z nie małym zainteresowaniem.

"W tej żywej kulturze można dostrzec zarówno dziewiczość prostego życia z przeszłości, jak i obietnicę kontynuowania go w teraźniejszości. Amisze nigdy nie są pokazywani jako niecywilizowani ludzie. Są nienowocześni, ale nie prymitywni, są staroświeccy, ale nie dzicy. My się zmieniliśmy, oni nie. Amerykanie nigdy nie wybraliby przeszłości, gdyby mieli dokonać wyboru między nią a teraźniejszością" - pisał Sasha Issenberg na łamach "Washington Monthly". Dużym nadużyciem byłoby stwierdzenie, że dla tych ludzi zatrzymał się czas, bo choć żyją w większości jak ich przodkowie, nie są zacofani. Wiedzą, że obok ich minimalistycznego świata jest drugi - kolorowy, bogaty i przyjemny. Świadomie go odrzucają. Już jako dorośli ludzie przyjmują chrzest. Samodzielnie podejmują decyzję o kontynuowaniu wiary przyjętej przez rodziców lub odrzuceniu jej i odejściu ze wspólnoty. Zanim jednak zapadnie klamka, mają możliwość spróbowania tego niedostępnego świata. Jest to tzw. czas Rumspringa.

Symboliczny czas wejścia w dorosłość

Amisze dokładnie wiedzą, jak wygląda świat, który odrzucili ich przodkowie. Każdy z nich ma w swoim życiu okres, kiedy może zasmakować wszelkich wygód i złamać niepisane, ale obowiązujące go zasady. Rodzice muszą być wtedy bardziej wyrozumiali... Około 16. roku życia rozpoczyna się dla nastolatków czas wyboru - tzw. Rumspringa. - To symboliczny okres wejścia w dorosłość. Przestaje być wtedy całkowicie kontrolowanym przez rodziców dzieckiem, zyskuje pewną niezależność. W tym okresie nastolatki zazwyczaj nie są jeszcze pełnoprawnymi członkami kościoła (czyli osobami ochrzczoneymi) - mówi INTERIA.PL Paulina Napierała. - Pierwotnie okres ten miał służyć znalezieniu partnera/partnerki oraz przygotowaniu na się na pełne członkostwo w kościele. Jako niepełnych członków kościoła,

młodych nie można jednak ukarać wygnaniem lub tak zwanym "shunning", czyli odcięciem się od grzesznika, unikaniem z nim kontaktu i separowaniem go od innych członków wspólnoty przez pewien okres. Mogą więc oni w tym okresie pozwolić sobie na więcej niż kiedykolwiek indziej - dodaje.

- Niewielu Amiszów zgodziłoby się jednak z tym, że jest to okres, w którym mają zdecydować czy chcą być Amiszami czy nie. Wielu z nich podejmuje taką decyzję już wcześniej. Jeśli jednak zdecydowaliby się na odejście ze wspólnoty w tym okresie, nie zostaną potępieni, a ich rodziny w większości przypadków będą mogły się z nimi kontaktować. Jeśli decyzja o rezygnacji z przynależności do wspólnoty zostanie podjęta po chrzcie, ryzykują ekskomunikę i zakaz kontaktów z rodziną. Dlatego też Rumspriga zaczęła być postrzegana jako okres decyzji co do przynależności do wspólnoty, choć nie do końca jest to prawdą - tłumaczy Paulina Napierała.

Szacuje się, że w Stanach Zjednoczonych i Kanadzie cała ich społeczność liczy ponad 235 tysięcy wyznawców i rośnie. Przyczynia się do tego bardzo tradycyjny model rodziny – siedmioro i więcej dzieci – oraz relatywnie niski poziom odejść od gminy (20%), którego powodem jest zapewne rygorystyczne odrzucanie apostatów przez wspólnotę. W chwili obecnej w Europie, skąd się wywodzą, nie istnieją wspólnoty amiszów. Podejmowane były jednak w latach 90. XX wieku próby osadnictwa w Polsce. Jedna rodzina tego wyznania, która przybyła ze Stanów Zjednoczonych Ameryki w 1993 roku i stanowi pozostałość tej misji, mieszka obecnie w miejscowości Cięciewa k/ Mińska Mazowieckiego.

RELIGIA - ANGLIKANIZM

Henryk VIII Tudor do końca życia pozostał przeciwnikiem reformacji (za swoje pisma w obronie papieżstwa otrzymał z rąk papieża tytuł „obrońcy wiary”). Brak męskiego potomka w małżeństwie z Katarzyną Aragońską skłonił monarchę do wystąpienia u papieża o stwierdzenie nieważności małżeństwa. Prośba spotkała się z odmową Biskupa Rzymu, reperkusją czego było zerwanie przez Henryka VIII Tudora kontaktów dyplomatycznych i kościelnych ze Stolicą Apostolską. W 1534 roku za zgodą parlamentu i prymasa Anglii Thomasa Cranmera ogłoszono niezależność Kościoła Anglii od Rzymu. Akt supremacji, naśladując tytulaturę papieską, ogłosił król Anglii „jedyną i najważniejszą głową na Ziemi Kościoła anglikańskiego” (łac. *Ecclesia Anglicana*). Jego następcy nie noszą już jednak tego tytułu. W rozumieniu anglikanów głową Kościoła jest tylko Jezus Chrystus. Nie ma nikogo, kto mógłby nazwać siebie „głową Kościoła anglikańskiego” już tylko z tego powodu, że nie ma jednego Kościoła anglikańskiego, lecz 38 autokefalicznych Kościołów. Jednym z nich – najstarszym – jest Kościół Anglii. Papież Klemens VII ekskomunikował króla, ale część społeczeństwa angielskiego, w tym część episkopatu i kleru, poparła reformy i uznała króla za zwierzchnika Kościoła. Przeciwnicy zostali poddani prześladowaniom, w tym wielu zamordowano, m.in. kanclerza Anglii i filozofa Tomasza More'a oraz biskupa Rochester kardynała Jana Fishera (obaj później kanonizowani – w tym również w Kościele anglikańskim, który odcina się od tego, co robił Henryk VIII). W 1536 wybuchło powstanie, nazwane Pielgrzymką Łaski, w proteście przeciwko rozwiązywaniu i niszczeniu klasztorów katolickich. Powodem powstania było również niezadowolenie ludności, głównie chłopskiej, rozłamem w Kościele katolickim dokonany przez króla. W zrywie wzięli udział również wysoko urodzeni, np. baron Thomas Darcy czy baron John Hussey. Powstanie ogarnęło niemal całą północną Anglię i liczyło ok. 40 tysięcy uczestników. Pielgrzymka Łaski zakończyła się złożeniem przez Henryka VIII obietnic, których król później nie dotrzymał. W kolejnym roku zduszono ponowne powstanie.

Początkowo akt supremacyjny nie miał implikacji teologicznych, ale reformy Henryka VIII Tudora utorowały drogę do Anglii pismom luteranckim i kalwińskim. Dzięki temu po śmierci Henryka VIII przy udziale Tomasza Cranmera z różnych tradycji opracowano oryginalną teologię, zawartą w Modlitewniku Powszechnym (*Book of Common Prayer*). Nie odrzucono katolickiej Tradycji, ani dogmatu o zbawieniu wyłącznie w Kościele. Przyjęto doktrynę Lutera o usprawiedliwieniu przez wiarę oraz elementy teologii Jana Kalwina (nacisk na Bożą suwerenność, pojęcie wyboru – bez przyjmowania kalwinistycznej doktryny o predestynacji podwójnej jako obowiązującej). Opublikowano nowy przekład Biblii w języku angielskim. Jednocześnie rozwiązano klasztory, skonfiskowano majątki kościelne i zniesiono obowiązkowy celibat księży.

Po śmierci Edwarda VI Tudora (jedynego syna Henryka VIII Tudora z prawego łoża) na tron wstąpiła córka Henryka VIII Tudora i Katarzyny Aragońskiej, Maria I Tudor, która postanowiła przywrócić katolicyzm w Anglii. Następczyni Marii I Tudor, Elżbieta I Tudor przywróciła niezależność Kościoła Anglii, ogłaszając 39 artykułów wiary. Stanowią one do dziś kanon dogmatyczny anglikanizmu. Elżbieta I wydała w 1559 tzw. *Akt o Zwierzchnictwie* (ang. *Act of Supremacy*), który nakazywał wszystkim urzędnikom złożenie przysięgi, uznającej królewską zwierzchność nad kościołem. W przeciwnym razie mogło im grozić oskarżenie o zdradę i egzekucja. Katolicy nie uznawali praw Elżbiety I do korony, co spowodowało długi okres ich prześladowania.

Podsumowując, trzeba powiedzieć, że Henryk VIII, wbrew wielu fałszywym opiniom, nie założył Kościoła anglikańskiego, ale jego działalność utorowała drogę reformacji, która została przeprowadzona dopiero po jego śmierci. Anglikanie odcinają się od Henryka VIII i nie uważają go za założyciela swojego Kościoła, świadczy o tym np. brak wspomnienia w Kalendarzu Liturgicznym oraz uznawanie za świętych ludzi, którzy zostali zabici z jego rozkazu. Anglikański Kościół, właściwie CHURCH OF ENGLAND, jest to podstawowy Kościół angielski. Wyłonił się z Kościoła katolickiego w XVI wieku. Stanowi jedną z głównych form protestantyzmu, obok luteranizmu i kalwinizmu.

Reformacja w Anglii przebiegała jednak zupełnie inaczej aniżeli we Francji, czy w Niemczech. W Anglii zachodziły procesy, które miały wpływ na Kościół. Przede wszystkim w Anglii zostały przeprowadzone reformy społeczno-ekonomiczne. Te reformy burzyły dotychczasowy porządek feudalny. Ostoją dawnego, feudalnego porządku był Kościół katolicki. Do Anglii dotarły poglądy myślicieli renesansu. Wieś angielska przeżywała poważny kryzys gospodarczy. Zwiększyła się znacząco liczba żebraków w miastach. Było to związane z rugowaniem chłopów ze wsi. Pola uprawne w Anglii były zmieniane na pastwiska. Do pilnowania owiec nie trzeba było zatrudniać dużej ilości chłopów, a w mieście nie było dla nich pracy. Przedstawiciele humanizmu domagali się reformy Kościoła.

Henryk VIII, syn Henryka VII zmarłego w 1509 roku, i Elżbiety York, córki brata Ryszarda III, był człowiekiem wszechstronnie wykształconym i od dzieciństwa miał kontakty z wieloma humanistami (w tym, m.in. z Tomaszem Morusem). W 1513 r. Wstąpił do Świętej Ligi, założonej przez Juliusze II do walki z ekspansją francuską we Włoszech. W 1521 r. Wydał traktat, w którym potępił poglądy Lutera, przez co papież Leon X nadał mu tytuł defensor fidei- obrońca wiary. Mimo postawy Henryka VIII poglądy protestanckie zdobywały w Anglii coraz szersze grono zwolenników. Powstała taka sytuacja: Henryk VIII, król angielski, jest przeciwnikiem Lutera, ale ten sam król Henryk VIII, jest przeciwnikiem cesarza niemieckiego Karola V. Robi wszystko, aby osłabić pozycję cesarza w Niemczech. Przystąpił więc do obozu przeciwników Karola V, czyli luteranów, dlatego zaczął coraz bardziej skłaniać się ku protestantom. Ale było to początkowo trudne, ponieważ żoną Henryka VIII była Katarzyna Aragońska, córka Ferdynanta II i ciotka cesarza. Małżeństwo to zawarte z racji politycznych (krok ku polityce antyfrancuskiej), nie było małżeństwem udanym. Henryk VIII postanowił wykorzystać fakt, że Katarzyna Aragońska nie dała mu następcy tronu. Zwrócił się do papieża Klemensa VII, jeszcze jako obrońca wiary, z prośbą o unieważnienie małżeństwa. Prosił także papieża, by ten wyraził zgodę na jego małżeństwo z Anną Boleyn. W takich przypadkach z reguły papież wyrażał zgodę na unieważnienie małżeństwa. Problem w tym przypadku polegał na tym, że papież był całkowicie uzależniony od cesarza, a zatem nie mógł wystąpić przeciwko cesarzowi i zgody nie wyraził. Henryk VIII wykorzystał to jako pretekst, by wystąpić przeciwko Rzymowi. Społeczeństwo angielskie stanęło po stronie króla. Poparł go parlament angielski, poparł go także prymas kościoła angielskiego Tomasz Cranmer, oraz nowy lord kanclerz Tomasz Cromwel. Arcybiskup Cranmer anulował jego małżeństwo z Katarzyną i w 1532 roku Henryk poślubił Annę Boleyn. Potomstwo z tego małżeństwa miało uzyskać prawo do korony angielskiej. W odpowiedzi papież Klemens VII nałożył na Henryka VIII klątwę. Na mocy statutu z roku 1532 zniesiono annaty, czyli przesyłane papieżowi opłaty od beneficjów kościelnych. Statut apelacyjny (1533) ograniczał jurysdykcję kościelną Rzymu. Akt supremacji (1534) całkowicie likwidował autorytet papieża, wynosząc króla do godności Najwyższej Głowy Kościoła w Anglii. Poddanych, którzy odmówili przyjęcia tych postanowień- na przykład Tomasa Morèa i kardynała Johna Fishera- stracono jako zdrajców.

Na śmierć przez powieszenie skazał też dwie z sześciu swoich żon:

1. Katarzyna Aragońska- ślub w 1509 roku. Była matką Marii I Krwawej. Pierwszy raz wyszła za mąż w 1501 roku za księcia Walii, Artura. Owdowiała w następnym roku. Po rozwodzie z Henrykiem VIII do końca życia przebywała w więzieniu.
2. Anna Boleyn- ślub w 1533 roku. Była matką Elżbiety I. Za sprawą króla Henryka VIII została oskarżona o wiarołomstwo i stracona.
3. Jane Seymour- ślub w 1536 roku. Urodziła Henrykowi VIII jedynego potomka w linii męskiej, Edwarda VI
4. Anna z Kleve- ślub w 1540 roku. Została jego żoną jedynie na dwa dni.
5. Katarzyna Howard- ślub w 1540 roku. Podobnie jak Anna Boleyn została ścięta.
6. Katarzyna Parr- ślub w 1543 roku.

Akt supremacji był właściwie jedynie pierwszym etapem reformacji angielskiej, ponieważ faktyczne zmiany doktrynalne dokonały się później. Początkowo dokonano tylko zmiany zwierzchnictwa nad Kościołem, natomiast nie wprowadzono żadnych zmian w dziedzinie dogmatów. Kiedy Henryk VIII zerwał z Kościołem rzymskim, wystąpił przeciwko organizacji kościelnej i stosunkom ekonomicznym, jakie panowały w Kościele. Zniesione zostały wszystkie klasztory w Anglii, ziemie majątków kościelnych przeszły na własność państwa. Rozpoczął się czas terroru. W 1536 r. zostało spisanych 10 artykułów nowej wiary, a 3 lata później w 1539 r. Jeszcze 6 nowych. I tak:

–Anglikanie uznają, że źródłem objawienia jest Biblia interpretowana dzięki światłu Ducha Świętego w oparciu o Tradycję.

–Uznano również zasadę predestynacji przez wiarę, ale w tym aspekcie usprawiedliwienia zwracano uwagę na trzy elementy: osobisty wysiłek człowieka, jego wolna wola i łaska Boża.

–Anglikanie przyjmują hierarchiczny ustrój Kościoła.

–Do pełnienia niektórych funkcji powołuje się osoby posiadające specjalne święcenia. Do tych funkcji czysto kapłańskich w kościele anglikańskim należą: udzielanie sakramentów, głoszenie Słowa Bożego, odprawianie nabożeństw komunijnych.

–Kapłani mogą zawierać związki małżeńskie

–Biskupi są kapłanami, których powołuje król, by godnie reprezentować interesy kościoła lokalnego.

–Najwyższym zwierzchnikiem kościoła jest król, który mianuje biskupów i arcybiskupów

- Odrzucenie zwierzchnictwa papieskiego nad Kościołem angielskim
- Odrzucenie dogmatu nieomyślności papieskiej.

Protestantyzm – jedna z głównych gałęzi chrześcijaństwa, obok katolicyzmu i prawosławia, na którą składają się wspólnoty religijne powstałe na skutek ruchów reformacyjnych wewnątrz Kościoła rzymskokatolickiego rozpoczętych wystąpieniem Marcina w XVI wieku oraz ruchów przebudzeniowych w łonie macierzystych wyznań protestanckich w kolejnych stuleciach.

W łonie Kościołów protestanckich wyróżnić można kilka wiodących wyznań, z czego główne to: luteranizm, kalwinizm (w tym kalwinizm kontynentalny, presbiterianizm i kongregacjonalizm), anglikanizm (kościół niski w całości, częściowo kościół szeroki), baptyzm, metodyzm, adwentyzm i pentekostalizm.

Na świecie żyje obecnie ok. 800 milionów protestantów, co stanowi ok. 40% wszystkich chrześcijan. Stawia to protestantyzm na drugim miejscu po katolicyzmie, pod względem liczby zrzeszonych w tym nurcie chrześcijan. Protestantyzm jest najdynamiczniej rozwijającą się gałęzią chrześcijaństwa. Każdego dnia przybywa 57 tysięcy protestantów, w tym 37 tysięcy charyzmatycznych i 20 tysięcy klasycznych.

Źródła:

Wikipedia

Boska polityka, Tygodnik "Wprost", Nr 1244, 15.10.2006, Ryszard Małajny, Mur separacji – państwo a kościół w Stanach Zjednoczonych Ameryki, 1992), www.racjonalista.pl, www.mateusz.pl, wydawnictwo "W drodze", 2006.

Jagielloński 24

www.biografie24.pl ;

www.edulandia.pl ;

www.ściąga.pl ;

www.konflikty.wp.pl ;

www.travelplanet.pl

encyklopedia.pwn.pl

www.portalwiedzy.onet.pl ;

WWW.globalquiz.org

www.iaisp.uj.edu.pl

Interia.pl